

ÜNİTE II

TANZİMAT DÖNEMİ EDEBİYATI

(1860-1896)

1. Tanzimat Dönemi Edebiyatının Oluşumu
2. Öğretici Metinler
3. Coşku ve Heyecanı Dile Getiren Metinler
4. Olay Çevresinde Oluşan Edebî Metinler
  - A. Anlatmaya Bağlı Edebî Metinler
    - Roman
  - B. Göstermeye Bağlı Edebî Metinler
    - Tiyatro Metni
5. Tanzimat Dönemi Edebiyatının Genel Özellikleri

Özet

Test II

BU BÖLÜMÜN AMAÇLARI

Bu üniteyi çalışıp bitirdiğinizde;

- * Tanzimat Dönemi Edebiyatının oluşumunu kavrayacak,
- * Tanzimat Dönemi Edebiyatında öğretici metinleri inceleyecek,
- * Tanzimat Dönemi Edebiyatı şiirlerini inceleyecek,
- * Tanzimat Dönemi Edebiyatında anlatmaya bağlı edebî metinleri inceleyecek,
- * Tanzimat Dönemi Edebiyatında göstermeye bağlı edebî metinleri inceleyecek,
- * Tanzimat Dönemi Edebiyatının genel özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunacaksınız.

NASIL ÇALIŞMALIYIZ?

- * Bilmediğiniz sözcük ve kavramları sözlüğe bakıp açıklamasını okumadan önce metin içinde tahmin edip sonra sözcüklerin açıklamasını okuyun.
- * Örnek metin veya metin parçasını dikkatlice okuyup anlatılmak istenen duygu ve düşünceleri kavramaya çalışın.
- * Konu içinde size yöneltilen soruları yanıtlayın.
- * Uyarıları dikkatle okuyun, gerekiyorsa yazın.
- * Yazar, eser adı ve önemli kavramları yazarak çalışın.
- * Ünite sonundaki testi çözün. Cevaplayamadığınız soruyla ilgili konuyu, tekrar dönüp dikkatle okuyun.
- * Daha geniş bilgi için ansiklopedi, edebiyat tarihi kitaplarından ve İnternette yararlanın.

ÜNİTE II
TANZİMAT DÖNEMİ EDEBİYATI
(1860-1896)

1. TANZİMAT DÖNEMİ EDEBİYATININ OLUŞUMU

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Türk Edebiyatının dönemlerini hatırlayınız.
2. “Edebiyatımızda ilklerin kaynağı Tanzimat edebiyatıdır.” sözünden ne anlıyorsunuz? Sizce bu ilkler nelerdir? Araştırınız.

TANZİMAT FERMANI VE MAHİYETİ’NDEN

Yeni açılan okullar, sayıları artan gazeteler; Avrupa'dan gelen yeni fikirler, tercüme edilen eserler yenilik hareketlerine daha başka bir canlılık kazandırmış ve güç katmıştır. Netice itibariyle bu yenilikler zamanın akışı içinde idari ve siyasi sahadan fikir ve sanat hayatına, güzel sanatların çeşitli dallarına sirayet ediyor. Batı mimarisi, resim, heykel ve musikisi yavaş yavaş Türk dünyasında yer etmeye başlıyordu.

Bütün bu gelişmelerin edebiyatı etkilememesi imkânsızdı. Avrupa, özellikle Fransa ile temas kuran Türk aydınları bu dünyanın edebiyatına her yönü ile hayran olmuşlardı. Türk Edebiyatı için artık yeni bir ufkun açılması gerektiğine inanıyorlardı. Bu inanç XIX. yüzyılın ikinci yarısında bazı Türk sanatçıların zihinlerinde mevcut edebî çerçevenin dışına çıkılarak gerek şekil ve gerekse muhteva bakımından yepyeni Avrupai bir edebiyat meydana getirilmesi düşüncesini vazgeçilmesi imkânsız bir ideal olarak yerleştirdi. Böylece adına Tanzimat Edebiyatı dediğimiz bir edebiyat akımı ortaya çıkmış oldu.

...

Batı tesirinde gelişen bir sanat hareketi olan Tanzimat Edebiyatı, edebiyat sanatının iki temel ifade tarzı olan şiir ve nesir sahasında kendini kabul ettirir.

...

Tanzimat edebiyatının kurucuları sanatta sosyal gayeyi esas aldılar ve edebiyatı toplum ile onun meselelerinin hizmetine verdiler. Gerek şiirde ve gerekse nesirde sosyal kavramlar ön plana geçti. Kaleme alınan eserlerin ana dokusunu sanat düşüncesinden çok fikir aldı.

1839'dan 1860 yılına kadar bir kuruluş devresi geçiren bu edebiyat akımı, yerli mahsullerini bu tarihten sonra vermeye başlar.

Avrupa'ya tahsil için veya devlet vazifesiyle gidip gelen aydınlara ilave olarak Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra hızlanan Fransızca öğrenme merakı, Fransız

kültürünün toplumumuzda ilgi görmesine ve Fransız edebiyatının ülkemizde tanınıp örnek alınmasına yol açtı. Eski edebiyatımızda pek iltifat edilmeyen nesir sanatı, bu dönemde büyük bir önem kazanır ve Avrupalı roman, hikâye ve tiyatro gibi edebiyat türleri tercüme yolu ile de olsa edebiyatımıza girmeye başlar. Ayrıca klasik şiirimizden çok farklı bir şekil ve muhteva özelliklerine sahip bulunan Batı şiiri, Fransız şairlerinden yapılan tercüme yolu ile genç nesillere tanıtıldı ve nasıl şiir yazmaları gerektiği hususunda önlerine örnek konuldu.

Bu arada yabancı tiyatro toplulukları sık sık İstanbul'u ziyaret ediyorlar, temsil veriyorlar, toplumumuz tarafından tiyatro türünün tanınmasında ve benimsenmesinde büyük hizmetler görüyorlardı.

...

1860 yılına kadar İstanbul'da yabancı tiyatro toplulukları tarafından sergilenen hareketli bir tiyatro hayatı yaşandı.

1859 yılında Yusuf Kamil Paşa, Fenelon'un Telemaque (Telemak) isimli romanını Türkçeye çevirdi. Fakat söz konusu eser 1862 yılında yayınlanabildiği için halk bu tarihten sonra ancak roman türünü tanıyabilmiştir. Ancak Fransızca bilen aydınlarımız bu türü daha önceleri yakından tanımak fırsatını bulmuşlardır. Bu arada Batıdan dilimize Sefiller Hülâsası, Robenson Crusue, Monte Kristo gibi eserler tercüme edildiğini belirtmek gerekir.

Bu şekilde devam eden Batıya yönelik sosyal ve kültürel gelişmeler neticesinde 1860 yılından itibaren edebiyatımızda Avrupalı temeller üzerine kurulan ve adına Tanzimat Edebiyatı denilen bir edebiyat hareketi başlamış bulunmaktadır.

Edebiyatımızda Avrupalı tarzda kaleme alınmış ilk yerli eserler, 1860 yılından itibaren görülmeye başlar...

Sanatçının Ağâh Efendi ile birlikte çıkardığı söz konusu gazetenin fikir ve sanat hayatımızın Batılı bir renge bürünmesinde ve gelişmesinde büyük rol oynadığı muhakkaktır. Avrupalı nesir sanatının ilk başarılı örnekleri bu gazetede yayınlanır.

Osman Nuri EKİZ

Şinasi

METİN ÜZERİNDE ÇALIŞMALAR

1. Batıdaki gelişmeler Türk edebiyatının gelişmesinde etkili olmuş mudur?
2. Metne göre Tanzimat Edebiyatı nasıl oluşmuştur?
3. Tanzimat Edebiyatı kurucularının sanat anlayışı nedir?
4. Tanzimat edebiyatının hazırlık dönemi hangi yıllar arasındadır?
5. Tanzimat Dönemi aydınları hangi ülkenin kültüründen etkilenmişlerdir? Nasıl?

6. *Batıdan hangi edebî türlerde çeviriler yapılmıştır?*
7. *Türk halkı tiyatro ile ilk kez nasıl karşılaşmıştır?*
8. *Tercüman-ı Ahvâl gazetesinin Türk edebiyatındaki önemini açıklayınız.*

TANZİMAT DÖNEMİ EDEBİYATI (1860-1895)

1839'da Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra İmparatorluk'un aydınlarına Batının kapısı resmen açılmış oldu. Osmanlı aydınları Avrupa ülkelerine özellikle Fransa'ya öğrenim için gönderildi. Batı kültürüyle yetişen bu aydınlar, ülkelerine döndüklerinde yeni bir zevk ve yeni bir anlayışın temsilcileri oldular.

Tanzimat Dönemi Edebiyatı iki dönemde incelenir:

1. Birinci Dönem (1860-1876): Birinci dönem sanatçıları "toplum için sanat" anlayışını benimsemiş, bunun sonucunda halkın anlayabileceği bir dilin kullanılmasını savunarak toplumsal konuları işlemişlerdir.

Vatan, millet, özgürlük, hak, uygarlık, adalet, eşitlik gibi kavramlar edebiyatımıza Tanzimat'la girmiştir. Sanatçılar bu kavramları kullanarak toplumu bilinçlendirmeye çalışmışlardır.

Bu dönem sanatçıları şiirin içeriğini değiştirmişlerdir.

Batı edebiyatından ilk çeviriler yapılmış, bu çevirilerin sonucunda roman, hikâye, tiyatro gibi türler edebiyatımıza girmiştir.

Gazetecilik, Tanzimat Döneminde gelişmiş, ilk özel gazete olan *Tercüman-ı Ahvâl*, Şinasi ve Ağâh Efendi tarafından 1860'da çıkarılmıştır. Bu tarih (1860), Tanzimat Edebiyatının da başlangıcı olmuştur. Türk düşünce hayatı, özel gazeteler aracılığıyla büyük aşamalar katetmiştir.

Türk edebiyatında gazeteciliğin gelişmesi ile gazeteye bağlı yazı türleri de ortaya çıkmıştır (makale, fıkra, eleştiri vb.).

İlk tiyatro eseri, Şinasi'nin *Şair Evlenmesi* adlı komedisidir. Tiyatro türüne Şinasi'nin yanı sıra Namık Kemal de büyük katkı sağlamıştır.

Çevirilerle roman ve hikâye türü gelişmiştir. Ahmet Mithat Efendi roman ve hikâyeleri ile bu türleri halka sevdirmeye çalışmıştır.

Edebiyat tarihi ile ilgili ilk çalışmalar Tanzimat'la başlamıştır.

Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal, Ahmet Mithat Efendi birinci dönem Tanzimat edebiyatının önemli temsilcileridir.

2. İkinci Dönem (1878-1895): 1878’de Meclis-i Mebusan kapatılmış ve Meşrutiyet’e son verilmiştir. Hemen ardından Tanzimat Fermanı’yla toplumsal yaşamda sağlanan bazı özgürlükler kısıtlanmıştır. Böyle bir ortamda toplumsal sorunları dile getiremeyen ikinci dönem sanatçıları bireysel konulara yönelmiş ve “Sanat sanat içindir.” anlayışını benimsemişlerdir.

Dilde sadeleşme çabaları bırakılmış ve dil ağırlaşmıştır. Açık anlatım yerini, kapalı ve sanatlı bir anlatıma bırakmıştır.

Toplumsal temalar yerine bireysel temalar tercih edilmiştir.

Batıdan alınan yeni nazım biçimlerini de kullanmışlardır.

Özellikle roman türünde önemli gelişmeler olmuş, romantizm edebiyat akımından realizm edebiyat akımına geçilmiştir.

Namık Kemal’in romantizmin etkisindeki *İntibah* ve *Cezmi* romanlarından sonra Samipaşazâde Sezaî’nin *Sergüzeşt* adlı romanı, romantizmden realizme geçişin bir göstergesidir.

Recaizâde Mahmut Ekrem’in *Araba Sevdası* adlı romanı edebiyatımızdaki ilk realist romandır.

Abdülhak Hamit, Recaizâde Mahmut Ekrem, Samipaşazâde Sezaî Tanzimat edebiyatının ikinci döneminin önemli temsilcileridir.

2. ÖĞRETİCİ METİNLER

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

Tercüman-ı Ahvâl gazetesi ilk özel gazetedir. “İlk özel gazete” sözünden ne anlıyorsunuz? Açıklayınız.

TERCÜMAN-I AHVÂL MUKADDİMESİ

Mademki bir sosyal toplulukta yaşayan halk bunca kanunî vazifelerle mükelleftir, elbette ki sözle ve kalemle kendi vatanının menfaatlerine dair fikirler belirtmeyi kazanılmış haklarından sayar. Eğer bu iddiaya ispat edici bir senet aranılacak olursa, maarif kuvvetiyle zihnî açılmış olan medenîleşmiş milletlerin yalnız politika gazetelerini göstermek kifayet eder.

Bu konu Devlet-i Aliyye'ce dahi bir bakıma doğrulanmıştır ki, Meclis-i Ali-yi Tanzimat'ın teşekkülü sırasında kanunlara ve nizâmlara ait layihaların yazılı olarak arzolanması için umuma resmî izin verilmişti. Hattâ Hükümet-i Seniyye'nin müsâdesi ile Osmanlı memleketleri dahilinde Müslüman olmayan tebaanın kendi lisanları üzere hâlâ çıkardıkları jurnaller bile, belki hukuklarından ziyadece serbesttir; fakat asıl Osmanlı gazetelerinin bahsine gelince, resmî olmayan bir gazetenin devam üzere çıkarılmasında her nasılsa şimdiye kadar millet-i hakime'den hiçbir kimse ihtiyar-ı zahmet etmemiştir. Hele şükürler olsun, devletin yüksek adaleti sayesinde, kaybın telâfisi müyesser oldu...

Osman Nuri EKİZ

Şinasi

SÖZCÜKLER

ahvâl	:	Hâller, durumlar.
mukaddime	:	Ön söz.
maarif	:	1. Bilgi, 2. Eğitim öğretim sistemi.
kifayet	:	Yeterli olma.
Devlet-i Aliye	:	Yüce devlet.
Meclis-i Ali-yi Tanzimat	:	Tanzimat'ın yüce Meclisi.
teşekkül	:	Kuruluş, kurulma.
layiha	:	Bir konuda görüş veya düşünce bildiren yazı.
Hükûmet-i Seniyye	:	Yüce hükûmet.
tebaa	:	Uyruk.
jurnal	:	Gazete.
millet-i hâkime	:	İktidara sahip millet.
ihtiyar-ı zahmet	:	Zahmete katlanma.
müyesser	:	Kolaylıkla ortaya çıkan.

AÇIKLAMALAR

Yukarıda bir bölümü verilen yazının türü makaledir. Öğretici metinlerden olan makale, dergi ve gazetelerde yayımlanır. “Tercüman-ı Ahval Mukaddimesi” *Tercüman-ı Ahval* gazetesinin ilk sayısında yayımlanmıştır. Bu makale Türk edebiyatının ilk makale örneğidir. Şinasi, edebiyatımızda makale türünde yazı kaleme alan ilk kişidir. Daha sonra Ziya Paşa, Namık Kemal ve Ahmet Mithat da çeşitli dergi ve gazetelerde makaleler yazmışlardır.

“Mukaddime (Ön söz)”de ilk kez noktalama işaretleri kullanılmıştır. Şinasi, yazısında gazetenin çıkış sebebi ve gerekliliği üzerinde dururken gazete hakkında da genel bilgiler vermiştir.

METİN ÜZERİNDE ÇALIŞMALAR

1. *Metnin yazılış amacı nedir?*
2. *Metnin ana düşüncesini bulunuz.*
3. *Metinde kullanılan dil açık mı?*
4. *Metinde anlatılan düşüncelere katılıyor musunuz? Neden?*
5. *Metinle yazarı arasındaki ilişkiyi açıklayınız.*
6. *Metni yorumlayınız.*

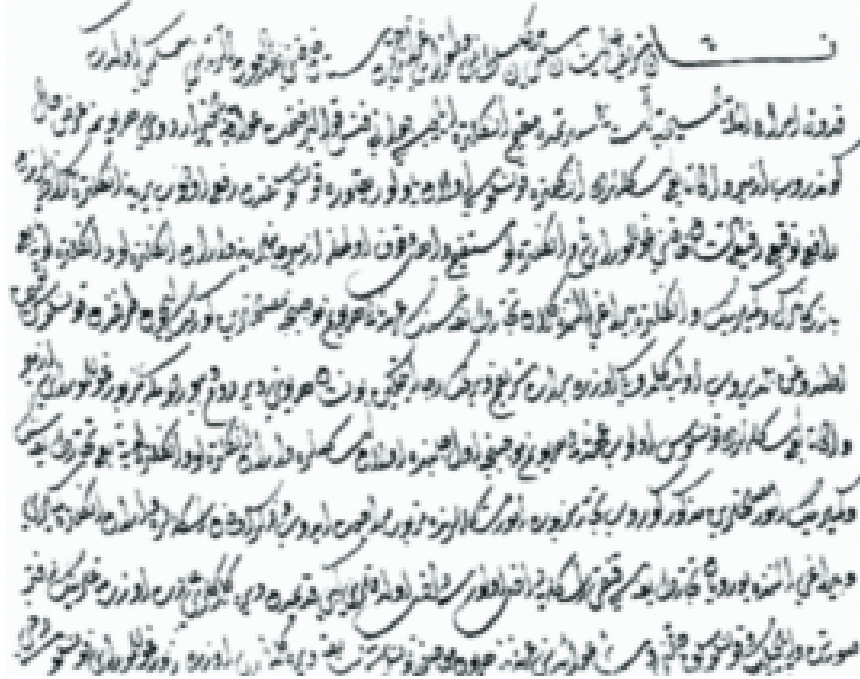

Tanzimat'ın ilanının gazete türünün gelişmesine ve yaygınlaşmasına nasıl katkısı olmuştur?

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

Size göre güzel bir şiir nasıl olmalıdır?

İSTİLÂHÂT-I EDEBİYYE

Milliyetin gerektirdiği özelliklerin haricine çıkılarak, Arap'a yahut Acem'e mahsus olması lâzım gelen bazı vezinler üzere Türkçe şiir yazma kaygısına düşülüyorsa, boşuna uğraşılmış olur. Meselâ Arap'ın basit bahirlerle söylenilmiş bir Arapça belîğ şiiri zevk sahiplerine raks ettirecek bir güzel ahenk içinde bulunur. Bu cümleden İmam Kuşeyri'nin "Kaside-i Bürde" si böyledir. Hâlbuki o bahirde Türkçe şiir söylenilecek olsa, lisanımız o ahenge Arapça gibi yatkın olmadığından sıkıcı olur. Güzellik ise sıkıntı ile bir arada bulunmaz. Bizden önce yazılmış eserler arasında Türkçe bir hayli "Kaside-i Bürde" tahmisleri görüyoruz. Hangisini lezzetle okuyabiliriz? Zaten Arapça şiiri Türkçe ile tahmis etmekte ne mana vardır? Maksat Kaside-i mübarekeden zevk almak ise, onu okumalı anlamalı, zevkine varmalı, ezberlemeli yanına birtakım lüzumsuz Türkçe sözler katmak âşıklık mezhebinde hürmetsizlik saydır.

Belâgat ilmi sahiplerinden bazıları şiiri "murakkas, mutrîb, makbûl, mesmû, metrûk" adıyla beş kısma ayırırlar. Murakkas, insanı raksa getirecek derecelerde güzel olan; mutrîb, tabiata neş'e veren; makbûl, kabul edilebilen; mesmû, dinlenilebilen; metruk, terk edilen takımındır.

Bu tasnifi yapanlar misaller vererek beş kısmın izahına çalışmışlarsa da değişik yapılarda olduğundan, bir tabiatın murakkas sayacağı şiiri diğer, meselâ dinlenebilir

sayacağı için; bu konu da misâl vermeye pek de lüzum görülmemelidir. Hatta bir şiirin mutlaka bu beş vasıftan biri ile isimlendirilmesine de ihtiyaç, belki de imkân olmadığını izaha gerek yoktur.

Üstadlar tarafından şiir söylemeye dair yapılan izahlardan bazılarını buraya almayı uygun gördük:

1. Manalar, kafiyeyle yekahenk olmak. Kafiye hatırı için mananın tabîî akışına halel verecek anlatım şekillerine iltifat edilmemeli, daima sözlerin manalarına bağlı kalınmalıdır.

2. Uzun yazmaktan sakınmalı, fakat maksat ne ise tamamen ifâde edilmelidir. Ancak bazen de açıklama maksadından, zevk sahiplerinin anlayacakları şekilde yapılmalıdır. Bununla beraber maksattan uzaklaştırıcı uzatmalara gidilmelidir.

3. İfade şekli mümkün olduğu kadar çeşitlendirilmelidir. Tek düze olan açıklamalar usandırıcı olur. Musikîde nağmelerin çeşitliliği duyguları ne kadar coşturur! Hâlbuki bir diziye giden bir ahengin havası yorar usandırır. Yazarken ifade şeklinin değişmesi ustalık ister. Ustaca yapılırsa pek lâtif olur. Ustaca olmazsa ahengi bütün bütün bozar. Meselâ güzelliklerden ibaret gibi görünen bir manzumenin içinde bir hakikat göstermek lâzım gelince, gösterilmek istenenin yer ve şeklini güzel düşünebilmek büyükçe bir ustalıktır.

4. Sadelik içinde sanat, sanat içinde sadelik göstermeye çalışılmalı. Sanat tabîîliğin zorlanması şüphesinden uzak bir şekilde yapılmalı. Bu yolda yapılamayacaksa sanatsız sadelik tercih olunmalı.

5. Ahenkli, tumturaklı, sözler seçilmeli fakat o sözler ifade edilecek mana ile uygun olmalıdır. Bazen güzel bir şiir, bir kelimeyle çirkinleşebilir. Sözler ahenkli, tumturaklı üslûp da mana adı olursa; gülünç olma istidadı gösterir.

6. Yazmadan düşünmeli, düşünmeden yazmamalı. Düşünmeksizin yazılan şeylerin başı sonu olmaz. Ne kadar iyi düşünülürse, o kadar iyi yazılır.

7. Boş boğazlıktan sakınmalı. Az söylemeli, güzel söylemeli. Çok söyleyen güzel söyleyemez.

8. İnsan kendi şiiri hakkında öyle şiddetli tenkitler yapmalı ki, başka münekkitlere beğendirebilecek söz söylemeye muvaffak olabilsin. Cahil, adama kendi eserlerini güzel gösterir. Şiirden anlamayanların alkışlarına kapılanlar onlardan cahil sayılır.

9. İnsan, kendi yaşamadığı bir fikri iyi yazamaz. Meselâ bir mersiye şahsi duygular üzerine tesirli olarak yazılabilir. İsmarlama mezar taşı yazmak başkadır.

10. Mümkün olduğu kadar tabîîlikten ayrılmamalı. Her güzelliği tabîîlikte bulmalı.

Muallim Naci

İstılahat-ı Edebiyye

SÖZCÜKLER

- bahir** . . . . . : Aruz vezninde bir mısra içindeki vezin grubunun adı.
- Kaside-i Bürde** : Hz.Muhammed'i övmek için yazılan ünlü kasidelerden biri.
- tahmis** . . . . . : Bir şiirin her beyitine üçer mısra eklenerek yazılan şiir.
- mezheb** . . . . . : Dinî bir görüş, anlayış.
- belâgat** . . . . . : İyi, güzel ve etkili söz söyleme.
- murakkas** . . . . : Dans eden.
- mutrîb** . . . . . : Çalgı aleti çalan kimse.
- mesmû** . . . . . : İşitilmiş, duyulmuş.
- metrûk** . . . . . : Terkedilmiş, bırakılmış.
- makbûl** . . . . . : Kabul edilebilir.
- tasnif** . . . . . : Sınıflama, bölme.
- beliğ** . . . . . : Düzgün ve etkili söz.
- istidat** . . . . . : Yetenek.
- mersiye** . . . . . : Ağıt, bir kimsenin ölümü için yazılan şiir.

METİN ÜZERİNDE ÇALIŞMALAR

1. *Metnin yazılış amacı nedir?*
2. *Metnin ana düşüncesini bulunuz.*
3. *Metinde kullanılan dil açık ve tutarlı mı?*
4. *Metinde anlatılan düşüncelere katılıyor musunuz? Neden?*
5. *Metinle yazarı arasındaki ilişkiyi açıklayınız.*
6. *Metni yorumlayınız.*
7. *Metinde anlatılanlar hakkında siz ne düşünüyorsunuz?*

MUALLİM NACİ (1850-1893)

Muallim Naci, Doğu edebiyatını çok iyi öğrenmiştir. Ahmet Mithat Efendi ile tanıştıktan sonra ve onun yönlendirmesiyle öğrendiği Fransızca ile Batı edebiyatının önemini kavramıştır. Doğu ve Batı kültürlerinin etkisiyle eski tarzda şiirler ve bazı Fransız sanatçılarından (La Fontaine, Musset, Lamartine, Hugo vb.) çeviriler yapmıştır. Hem klasik tarzda hem de yeni anlayışla şiirler yazmakla birlikte eskiye daha çok bağlı kalmıştır. Okulda aldığı ilk kültürün etkisi ağır basmıştır. *Tercüman-ı Hakikat* ve *Saadet* gazetelerinde Recaizâde Mahmut Ekrem ve Abdülhak Hamit'e karşı edebî düşüncelerini savunmuştur.

Esrelerinden bazıları şunlardır: (şiir) *Ateş-pare*, *Şerare*, *Füruzan*, *Demdeme*; (Sözlük) *Lugat-i Naci*.

1. COŞKU VE HEYECANI DİLE GETİREN METİNLER

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Yurdumuzun çağdaşlaşmasında Namık Kemal gibi aydınların düşünce yönüyle rolü olmuş mudur? Araştırınız.
2. Atatürk'ün “çağdaşlaşma ve uygarlık” konusundaki düşünceleri hakkında bilgi edininiz.

VATAN MERSİYESİ

Âh yaktık şu mübârek vatanın her yerini
 Saçtık eflâke kadar dûdunu âteşlerini
 Kapadı gözde olanlar çıkası gözlerini
 Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
 Yoğimiş kurtaracak bahtı kara mâderini

Kendimizden niçin olduk bu kadar biz me'yus
 Gidelim dâdına Allah için ehl-i nâmus
 Sönüyor şem-i emel işte kuruldu fânus
 Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
 Yoğimiş kurtaracak bahtı kara mâderini

Düşünün devr-i zuhurundaki şanlı demini
 Doldururken şühedâsı bu fenâ âlemini
 Tutacak bir çocuğu kalmadı mı mâtemini
 Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
 Yoğimiş kurtaracak bahtı kara mâderini

Beslemişken bu kadar âdemi ihsâniyle
 Gitti bîçâre vatan ağlıyarak şâniyle
 Yaz bu mersiyeyi taşa şühedâ kanıyla
 Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
 Yoğimiş kurtaracak bahtı kara mâderini

Silmedik bunca yetimin gözünün yaşlarını
 Taşa topraklara sürdük o güzel başlarını
 Vatanın bağına vurduk vatanın taşlarını
 Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
 Yoğimiş kurtaracak bahtı kara mâderini

Bir zaman âlem-i ikbâlde sultan olduk
 Câmi-i âlem idik şimdi perişan olduk
 Âh bir kan içenin keyfine kurbân olduk
 Vatanın bağına düşman dayamış hançerini
 Yoğimiş kurtaracak bahtı kara mâderini

Namık Kemal
Türk Edebiyatı Tarihi

SÖZCÜKLER

eflâk	.....	: Gökyüzü, sema.
dûd	.....	: Duman.
mader	.....	: Anne.
dâd	.....	: Doğruluk, adalet.
şem'-i emel	.....	: Emel mumu.
devr-i zuhur	.....	: Ortaya çıkan devir.
şüheda	.....	: Şehitler.
ihsan	.....	: Bağış.
âlem-i ikbâl	.....	: Parlak bir gelecek dünyası.
câmi-i âlem	.....	: Dünyaya hakim olmak.

AÇIKLAMALAR

Mersiye, Divan edebiyatının nazım biçimlerindedir. Mersiye'nin ölen bir kişinin arkasından, onun kahramanlıklarını, yiğitliklerini anlatan şiirler olduğunu biliyorsunuz.

Yukarıda okuduğunuz şiirde, Osmanlı Devleti'nin son dönemleri anlatılmaktadır. Şair, “vatanın” içinde bulunduğu durum karşısında devleti yönetenlerin aymazlık içinde bulunduğunu, vatanın elden gittiğini vurgulamakta ve yönetenleri suçlamaktadır.

Kurtuluş Savaşı günlerinde özellikle Bursa'nın işgal edildiği günlerde Bursa milletvekili Muhittin Baha Bey, TBMM kürsüsünden bu şiirin nakarat kısımlarını okur; Atatürk hemen kürsüye çıkarak o şiiri değiştirerek şöyle haykırır:

“Vatanın bağına düşman dayasın hançerini

Bulunur kurtaracak bahtı kara maderini” ve üyelerce alkışlanır.

METİN ÜZERİNDE ÇALIŞMALAR

1. Okuduğunuz şiir, Tanzimat Döneminin zihniyetini taşımakta mıdır?
2. Şiirde ahenk nasıl sağlanmıştır?
3. Şiirde hangi ölçü kullanılmıştır?
4. Şair vatanı neye benzetiyor? Niçin?
5. Şair vatanın içinde bulunduğu durumu nasıl betimliyor?
6. Şiirde kullanılan yeni kavram ve imajlar hangileridir? Yeni kavram ve imajların Tanzimat Dönemi düşüncesiyle ilişkisini açıklayınız.

7. “Gözde olanların gözlerini kapaması, şem-i emelin sönmesi, fanusun kırılması ve şüheda kanıyla mersiyeyi taşlara yazmak” ne demektir?
8. Şiirin yapısını inceleyiniz.
9. Şiirin temasını bulunuz.
10. Her birimde ne anlatılıyor?
11. Temanın şairle ilişkisini açıklayınız.
12. Şiiri yorumlayınız.
13. Yukarıdaki mersiye, daha önce gördüğümüz sagu ile Divan edebiyatındaki mersiyelerden ne bakımdan ayrılmaktadır?

NAMIK KEMAL

(1840-1888)

Namık Kemal, Tanzimat Dönemi şair ve yazarlarından. 1840 yılında Tekirdağ'da doğdu. Çocukluğu, dedesi Abdülatif Paşa'nın yanında geçti. Onunla birlikte Kars, Sofya gibi pek çok yerleri dolaştı. Düzenli bir öğrenim göremedi, kendi kendini yetiştirdi. Bir süre tercüme odasında memurluk yaptı.

Şinasi ile tanıştı. Şinasi'nin Avrupa'ya gitmesi üzerine *Tasvir-i Efkar* gazetesini çıkardı. Yeni Osmanlılar Cemiyeti üyelerinin İstanbul'dan uzaklaştırılması üzerine Ziya Paşa ile birlikte Paris'e, oradan Londra'ya geçti ve Ziya Paşa ile *Hürriyet* gazetesini çıkardı.

Yeni Osmanlılar Cemiyeti üyelerinin affedilmesiyle İstanbul'a döndü ve *İbret* gazetesini çıkardı. Vatan Yahut Silistre adlı oyununun oynanması üzerine Magosa'ya (Kıbrıs) sürüldü. Burada otuz sekiz ay kaldı. Abdülaziz'in tahttan indirilmesiyle çıkartılan siyasi aftan yararlandı. Midilli, Rodos ve Sakız adalarında mutasarrıf (vali) olarak görev yaptı. Sakız Adası'nda 1888 yılında öldü. Mezarı Bolayır'dadır.

Vatan şairi olarak tanınan Namık Kemal, edebiyatımızın pek çok alanında eserler verdi: Şiir, tiyatro, roman, tarih, eleştiri vb. Eserlerinde vatan, ulus, özgürlük, hak, adalet, tutsaklık, baskı vb. gibi kavramları işledi. Halkın bilinçlenip gelişmesi için sanatı bir araç olarak gördü. Ülkede meşrutiyet idaresinin kurulması için halkı aydınlatmak amacıyla şiirler yazdı. Tiyatrolarında yurt, aile, ulus gibi konulara değindi.

Eserlerinden bazıları şunlardır: (şiir) *Namık Kemal'in Şiirleri*; (tiyatro) *Vatan Yahut Silistre, Zavallı Çocuk, Âkif Bey, Gülnihâl, Celalettin Harzemşah ve Karabelâ*; (roman) *İntibah, Cezmi* –Edebiyatımızda ilk tarihî roman-; (eleştiri) *Tahrib-i Harabat, Takip, Renan Müdafanamesi*; (tarih) *Osmanlı Tarihi* vb.

Namık Kemal eserlerinde hangi konuları işlemiştir?

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

Ziya Paşa, Tanzimat Edebiyatında hangi özellikleri ile yer alır? Araştırınız.

TERKİB-İ BEND'DEN

Dehrin ne sefâ var acebâ sim üzerinde
İnsan birağur hepsini hîn-i seferinde

Bir reng-i vefâ var mı nazar kıl şu sipihrin
Ne leyl-ü nehârında ne şems ü kamerinde

Seyr etti hevâ üzre denür taht-ı Süleyman
Ol saltanatın yeller eser şimdi yerinde

Hür olmak eğer ister isen olma cihânın
Zevkinde sefâsında gamında kaderinde

Cânân gide rindân dağıla mey ola rîzân
Böyle gecenin hayr umulur mu seherinde

Hayr umma eğer sadr-ı cihân olsa da bil-farz
Her kim hasâset ola ırk u güherinde

Yıldız arayıp gökte nice turfa müneccim
Gaflet ile görmez kuyuyu reh-güzerinde

Anlar ki verir lâf ile dünyâya nizâmât
Bin türlü teseyyüb bulunur hânelerinde

Âyînesi iştir kişinin lâfa bakılmaz
Şahsın görünür rütbe-yi aklı eserinde

Ben her ne kadar gördüm ise ba'zı mazarrat
Sâbit-kademim yine bu re'yn üzerinde

İnsâna sadâkat yakışır görse de ikrâh
Yardımcısıdır doğruların Hazret-i Allah

Ziya Paşa

Türk Edebiyat Tarihi

SÖZCÜKLER

- dehr** ..... : Dünya.
sim ..... : Gümüş.
zer ..... : Altın.
hin-i sefer ..... : Ölüm yolculuğu.
sipih ..... : Gök.
leyl ..... : Gece.
nehar ..... : Gündüz.
şems ..... : Güneş.
kamer ..... : Ay.
Taht-ı Süleyman .. : Süleyman peygamberin tahtı.
rind ..... : Derviş.
rızan olmak ..... : Dökülmek.
sadr-ı cihan ..... : Dünyanın en itibarlı makamında bulunan.
bil-farz ..... : Diyelim ki, şöyle düşünelim.
hasaset ..... : Hasislik, tamahkârlık, pintilik, cimrilik.
müneccim ..... : Yıldızlarla uğraşan kişi.
gaflet ..... : Şaşkınlık.
reh-güzer ..... : Yol üzeri.
nizamat ..... : Düzenlemeler.
tesayyüp ..... : İhmal, kusur.

ayine	.....	: Ayna.
rütbe	.....	: Derece.
mazarrat	.....	: Zarar, ziyan, zarar verme, dokunma.
sabit-kadem	.....	: Güneş.
rey	.....	: Düşünce, fikir.
sadakat	.....	: Doğruluk.
ikrâh	.....	: Nefret duygusu, tikslenme.

ACIKLAMALAR

Ziya Paşa “Terkib-i Bend” adlı eseriyle tanınmıştır. Terkib-i bend, bend adı verilen 12 birimden meydana gelmektedir. Ziya Paşa, bu eserinde eski edebiyatımızda olmayan düşünceleri ele almıştır. Toplum bilinçlendirmeye çalışmış, toplum sorunlarına çare aramış, sosyal konular ile kader-kaza inancı çerçevesinde görüşlerini dile getirmiştir.

METİN ÜZERİNDE ÇALIŞMALAR

1. Okuduğunuz şiir, Tanzimat Döneminin zihniyetini taşımakta mıdır?
2. Şiirde ahenk nasıl sağlanmıştır?
3. Şiirde hangi ölçü kullanılmıştır?
4. Şiirdeki benzetmeleri bulunuz.
5. Şiirde kullanılan yeni kavram ve imajlar hangileridir? Açıklayınız.
6. Yeni kavram ve imajların Tanzimat Dönemi düşüncesiyle ilişkisini belirleyiniz.
7. Şiirin yapısını inceleyiniz.
8. Şiirin temasını bulunuz.
9. Her birimde ne anlatılmak isteniyor?
10. Şair kimlerin davranışlarını eleştiriyor?
11. Temanın şairle ilişkisini açıklayınız.
12. Şiiri yorumlayınız.
13. Yukarıdaki metin, daha önce incelediğiniz Divan edebiyatındaki terkib-i bendlerden ne bakımdan ayrılmaktadır?

EDEBİYAT BİLGİLERİ

Terkib-i Bend

Terkib-i bend, Divan edebiyatı nazım biçimlerindedir. Her biri gazel tarzında uyaklanmış 5-10 bentten meydana gelir. Bentlerin her birine **terkipbane**, bentleri bağlayan beyitlere de **vasıta** adı verilir. Uyak düzeni şöyledir: aa xa xa xa xa **bb**; cc xc xc xc xc **dd** vb. Terkibi bentte bb ve dd harfleriyle gösterilen vasıta beyitidir. Terkib-i bentlerde vasıta beyti aynen tekrar edilirse **terci-i bend** adını alır.

Terkib-i bentlerde genellikle dinî, felsefî ve sosyal yaşamla ilgili konular işlenir. Türk edebiyatında Bakî (Kanunî Mersiyesi), Bağdatlı Ruhi ve Ziya Paşa bu alanda en ünlü şairlerimizdendir.

Terkib-i bendin özellikleri nelerdir?

ZİYA PAŞA

(1825-1880)

Ziya Paşa, Tanzimat Edebiyatı şair ve yazarlarından. İstanbul'da 1825 yılında doğdu. İlk öğrenimini bir süre mahalle mektebinde yaptı, sonra Bayazıt Rüştiyesinde okudu. Sadaret Kalemünde memur oldu. Fransızca öğrendi. Elçilik ve valilik görevlerinde bulundu. Yeni Osmanlılar Cemiyetine girdi. Namık Kemal ile önce Paris'e, oradan da Londra'ya geçti ve Hürriyet gazetesini çıkarttı. Siyasi aftan yararlanarak İstanbul'a döndü. Adana valisi iken 1880 yılında burada öldü.

Ziya Paşa, edebiyatımızın şiir, makale, hiciv (yergi), mizah, antoloji ve edebiyat tarihî alanlarında eserler verdi, çeviriler yaptı. Gazel, kaside ve terki-i bend gibi klasik nazım biçimleri içerisinde yeni düşünceleri işledi. Meşrutiyet yönetimini ve insan haklarını savundu. İçinde bulunduğu toplumun yanlışlıklarını ve yolsuzluklarını dile getirdi, sorunlara çözüm aradı.

Eserlerinden bazıları şunlardır: (şiir) *Eş'ar-ı Ziya*. (Külliyat-ı Ziya Paşa); (yergi) *Zafername*; (antoloji) *Harabat*; (çeviri) J.J. Ruso'dan *Emile*.

Ziya Paşa, şiirlerinde hangi konuları işlemiştir?

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

Aşağıda okuyacağınız “Makber” adlı şiirde şair, eşi Fatma Hanım’ın ölümü üzerine duyduğu üzüntüyü dile getirmektedir.

Türk edebiyatında bu türde yazılmış başka şiirler var mı? Bunlara ne ad verilir? Araştırınız.

MAKBER'DEN

Eyvâh, ne yer, ne yâr kaldı;
 Gönlüm dolu âh ü zâr kaldı.
 Şimdi buradaydı, gitti elden;
 Gitti ebede gelip ezelden.
 Ben gittim, o hâksâr kaldı,
 Bir gûşede târmâr kaldı;
 Bâkî o enîs-i dilden, eyvâh,
 Beyrût'ta bir mezâr kaldı.

...

Gitti nazarımdan, âh gitti...
 Bî-maksad ü bî-günâh gitti.
 Her ferd cihanda birdir amma,
 Bir tane değildir öyle, hâşâ!
 Bir tane idi o mâh, gitti,

Aylarca olup tebâh gitti.
 Görsem yeridir seni karanlık,
 Nûrum benim ey İlâh, gitti..
 ...
 Sen hâlikımızsın, ettik îman,
 Bir sende bulur bu ye's pâyân.
 Sen varken olur mu âhiret yok?
 Yok şüphe ki sende mağfîret çok.
 Duydum seni istiyor bu vicdan,
 Bildim sana vasıl oldu cânân.
 Tekrâr buyur fakat hayatın,
 Can ver ona, vermedinse derman.

Abdülhak Hamit TARHAN
Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi

SÖZCÜKLER

âh ü zar	: Ağlama ve inleme, feryat etme.
hâksâr	: Toz toprak içinde.
gûşe	: Köşe.
târmâr	: Darmadağınık.
enîs-i dil	: Gönül yoldaşı.
bâkî	: Kalan, kalıcı, sonuç.
bî-maksad ü bî-günâh	: Amaçsız ve günahsız.
tebah olmak	: Yok olmak.
ye's (yeis)	: Ümitsizlik.
pâyân	: Son.
mağfîret	: Bağışlama, af.

AÇIKLAMALAR

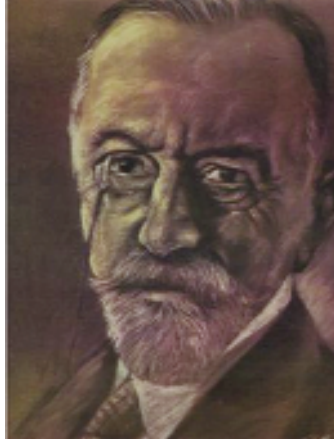
Makber, Abdülhak Hamit Tarhan'ın eşi Fatma Hanım'ın ölümü üzerine yazılmış bir mersiye'dir. Hamit, 1885 yılında Bombay'da (Hindistan) konsolos iken hasta olan eşi Fatma Hanım, gittikçe kötüleşir. Şair, vatanında ölmek isteyen eşini memnun etmek için İstanbul'a dönmeye karar verir. Beyrut'a geldiğinde Fatma Hanım vefat eder. Hamit, eşinin ölümü üzerine duyduğu üzüntüyü "Makber" de dile getirmiştir. Makber'in her biri sekizer dizeden oluşan bentler hâlinde yazılmıştır. Eserin tamamı 295 benttir. Bentlerde, a a b b, a a x a tarzı uyak kullanılmıştır.

Makber'de şair, ölüm karşısındaki duygu ve düşüncelerini, acılarını, feryatlarını dile getirmiştir. Zaman zaman ölümü, yaşamı sorgulamış, içinde yaşadığı fırtınaları ve tezatlarla dolu karmakarışık duygularını ortaya koymuştur.

METİN ÜZERİNDE ÇALIŞMALAR

1. Okuduğunuz şiir, yazıldığı dönemin zihniyetini taşımakta mıdır?
2. Şiirde ahenk nasıl sağlanmıştır? Uyakları gösteriniz.
3. Şiirde hangi ölçü kullanılmıştır?
4. Şiirdeki benzetmeleri bulunuz.
5. Birimler arasındaki anlam ilişkisini örnekleyerek açıklayınız.
6. Şiirde Arapça ve Farsça çok sayıda sözcük kullanılmıştır. Ancak bazı dizelerin yalnız bir Türkçe ile yazıldığını gösteriniz.
7. Şiirin yapısını inceleyiniz.
8. Şiirin temasını bulunuz.
9. Şairin karmaşık duygular içerisinde olduğunu belirten sözler nelerdir?
10. Her birimde ne anlatılmak isteniyor?
11. Temanın şairle ilişkisini açıklayınız.
12. Şiiri yorumlayınız.

ABDÜLHAK HAMİT TARHAN

(1852-1937)

Tanzimat Dönemi şairlerindedir. 1852 yılında İstanbul'da doğdu. Özel öğrenim gördü, bir ara Robert Kolejinde okudu. Bab-ı Âli tercüme odasına girdi. Babasının İran elçisi olarak görevlendirilmesiyle oraya gitti, Farsça öğrendi. Babasının ölümü üzerine İstanbul'a döndü. Elçilik katipliğine atandı. Paris'te 2,5 yıl kaldı. Çeşitli ülkelerde konsolosluk ve başkonsolosluk yaptı. 1885 yılında Bombay'da (Hindistan) eşi Fatma Hanım'ın hastalanması üzerine İstanbul'a dönerken Beyrut'ta eşini kaybetti. Sonra Londra ve Belçika'da elçilik görevinde bulundu. Yurda dönünce senatörlük ve milletvekilliği yaptı. 1937 yılında İstanbul'da öldü.

Abdülhak Hamit edebiyatımızın şiir ve tiyatro alanlarında eserler verdi. Türk şiirini geleneklerden kurtararak Batılı bir kimlik kazandırdı, şiirin ufuklarını açtı. Şiirlerinde aşk, doğa, ölüm, yurt, ulus, sevinç, ümit, feryat gibi lirik ve epik duyguları işledi. Kuvvetli bir kültürün ve zengin bir hayalin yardımıyla yeni görüşler ortaya koydu.

Tiyatrolarının konularını; Asur, Arap, Türk-Moğol, Yunan-Makedon ve Osmanlı tarihinden aldı. Şiir, düz yazı ya da şiir-düz yazı biçiminde tiyatro eserleri yazdı.

Eserlerinden bazıları şunlardır: (şiir) *Sahra, Makber, Bunlar Odur, Ölü, Divaneliklerim Yahut Belde*; (tiyatro) *Macera-yı Aşk, Sabr ü Sebat, Eşber, Duhter-i Hindu, Nesteran, İçli Kız, Tarık*.

Abdülhak Hamit Tarhan hangi türlerde eserler yazmıştır?

Divan edebiyatına ait bir şiir seçiniz. Bu şiiri incelediğiniz Tanzimat Dönemine ait şiirlerden biriyle (zihniyet, ahenk, dil, yapı, tema ve gelenek yönlerinden) karşılaştırınız. Aralarındaki benzer ve farklı yönleri belirleyip maddeler hâlinde yazılı olarak sıralayınız.

4. OLAY ÇEVRESİNDE OLUŞAN EDEBÎ METİNLER

A. ANLATMAYA BAĞLI EDEBÎ METİNLER

ROMAN

Bu ünite de bir bölümünü okuyacağınız *İntibah*, *Sergüzeşt* ve *Araba Sevdası* adlı romanları temin edip tamamını okumaya çalışınız.

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

Görmeden, tanımadan evlenmenin aile ve toplum yaşamındaki olumsuz etkileri nelerdir? Araştırınız.

İNTİBAH

(Ali Bey hâli vakti yerinde iyi bir ailenin tek çocuğudur. İyi bir eğitim gören Ali Bey bir gün babasını kaybeder. Üzüntüsünü hafifletmek için sık sık Çamlıca'ya gezintiye çıkar. Bu gezintilerin birinde Mehpeyker adında düşmüş bir kadınla tanışır ve ona bağlanır. Mehpeyker ele geçirdiği bu toy delikanlıyı kolay kolay bırakacak cinsten değildir. Ali Bey onunla birlikte düşüp kalkmaya başlar. Bu arada içki, kumar vb. eğlence hayatına alışır. Annesi, Ali Bey'in arkadaşı Atıf Bey'den durumu öğrenir. Oğlunu bu hayattan kurtarmak ve eve bağlamak için Dilâşup adında bir cariyeyle Ali Bey'i evlendirir.

Yüzüstü bırakıldığını anlayan Mehpeyker hem Ali Bey'den hem Dilâşup'tan öç almak ister. Bunun için âşığı Suriyeli Tüccar Abdullah Efendi ile bir plan kurar. Dilâşup'a iftira attırır. Ali Bey de Dilâşup'u bir esirciye satar. Esirciyle anlaşılan Mehpeyker, Dilâşup'u satın alır.

Bu arada Ali Bey içinde bulunduğu eğlence hayatında tüm servetini kaybeder. Annesi üzüntüsünden ölür. Ali Bey'in eve dönmeyeceğini anlayan Mehpeyker, Abdullah Efendi ile birlikte Üsküdar'daki bir bağ evinde Ali Bey'i öldürmeyi planlar. Ali Bey bağ evine davet edilir. Planı duyan Dilâşup her şeyi Ali Bey'e haber verir. Ali Bey bahçe duvarından atlayarak karakola gider, bağ evindeki olan biteni anlatır.

Bağ evindekiler her tarafta Ali Bey'i ararlar. Soğuktan üşüyen ve Ali Bey'in paltosuna giyen Dilâşup'u Ali Bey sanarak öldürürler. Dilâşup'un öldüğünü gören Ali Bey de Mehpeyker'i öldürür. Abdullah Efendi'ye inme (felç) iner. Cezaevine düşen Ali Bey de altı ay sonra ölür. Eser "Meşhurdur ki son pişmanlık fayda vermez." sözünü biter.)

Aşağıdaki bölümde Çamlıca'nın betimlemesi yapılmakta ve Ali Bey'in yetiştiği ortam tanıtılmaktadır.

İstanbul'u görenler bilirler ki Çamlıca Köşkü, ruhu okşamada ilkbahardan aşağı kalır bir güzellikte değildir. Binaları bir yana dursun, yalnız bulunduğu yer, İstanbul'un en müstesna bir noktası olduğu gibi, İstanbul, bir güzellik denizi kraliçesidir ki yalnız hazin hazin kıyılarına yüz sürerek önünden akıp giden denizin safası, bulunduğu yerin bütün cihan içinde eşsizliğini ispata yeterlidir.

Çamlıca'ya yüce cennetin yere inmiş bir parçası denilse yeridir. Tanrı'nın feyzi dünyada bir ebedî hayat suyu icadını istese idi, o özelliği Çamlıca suyuna verirdi.

Bundan aşağı yukarı sekiz yıl önce, bir gün, orada güneşin doğuşunu seyretmiştim. Gökten yere nur yerine ruh yağıyor sandım. Fakat ne yalan söyleyeyim, cumanın pazarın dışında bir açık veya sünbül havalı günde, Boğaziçi seyirlerinin hemen hepsini, bilhassa baharda Çamlıca'yı severim. İnsan medeniyet dünyasının lezzetlerine ne kadar alışsa, yine arada sırada ilk hâli olan kırdan yaşama eğilimini bütün bütün hatırdan çıkaramıyor! Şimdi bir gurup zamanı bir su başında, bir çemenlikte, bir ağaç altında oturup da, tabiatın o ulvî mahzunluğunu temâşâ etmek, şehirlerin, evlerin hangi eğlencesine tercih olunmaz? Arasına şehirlerin o pis kokulu havasından, uygunsuz manzarasından kaçarak, ilkbahar rüzgârının, çiçeklerin tenlerinden henüz kurtulmuş parçaları ile teneffüs etmeği gönül nasıl olur da arzu etmez? Kırların birbirine benzemez nice yüz bin renk ve şekline dalmayı hangi göz var ki, arzu etmez? İşte bütün insanlarda var olan bu gezme dolaşma eğilimi, aşağıda kendisinden bahsedeceğimiz Ali Bey'de de vardı.

Ali Bey zengin bir ailenin çocuğu, yirmi bir, yirmi iki yaşında bir delikanlı idi. Anasının babasının bir tanesi olduğundan ve bilhassa babası evlat kadrini gerçekten bilenlerden bulunduğundan, İstanbul'da bulunduğu hâlde, okuma yazmasına en ileri yerlerin seçkinleri kadar özen gösterildi. Çocuk o yaşta iken birkaç dil bilir, edebiyatçılar arasında kültürlü genç neslin en kabiliyetlerinden sayılırdı. Hele babasının bizim taraflarda benzeri az görülen yumuşak ve şefkatli, yaratılışında olan saflık ve nezakete o kadar kuvvet vermiş idi iki, terbiyesine, hâl ve hareketine bakanlar, kendini âdeta bir melek zannederlerdi. Fakat biçare babası sağ oldukça sevgili oğlu için daima büyük endişe içinde idi. Çünkü çocuk sarı benizli, çok sinirli, bununla beraber kanı da oynak bir şey olarak, gördüğü akıllıca terbiyelerin, şefkatli muamelelerin tesiriyle, tabiatın neticelerinden olan hiddete galebe eder gibi görünür ise de mizacın bir diğer neticesi olan, bir şeye düşkünlük ve iptilâyâ eser olduğu her hâlden anlaşılırdı. Her neye merak ederse, bütün dünyayı unutturmasına yalnız onunla meşgul olurdu. Bir şeyi arzu eder de elde edilmesinde bir engele tesadüf ederse, maksadı ne kadar küçük bir şey olursa olsun, ele geçirmek için yolunda en büyük fedakârlıktan çekinmezdi. Ufak bir isteği yerine gelmeyecek olursa günlerce hastalanır; gecelerce gizli gizli ağlardı. Babası ise dünyada hem en büyük olgunlukların hem de en büyük eksikliklerin sebebi olan bu inatçı huyu çocuğun tabiatından çıkarmaya imkân göremediğinden, o eğilimini daima tahsil ve terbiye cihetlerine sevk ederek, oğluna faydalı kılmak isterdi. Gerçekten de Ali Bey, babası hayattayken ve hele on dört, on beş yaşına girdikten sonra, dünyada okumadan başka sevilecek, arzu olunacak bir şey bulamaz olmuştu. Dünyayı unutturmasına meşgul olduğu şey varsa, dersleri idi. Bir küçük maksat için büyük fedakârlıkta bulunmak icap ederse, nadir bulunan bazı kitapları kırk elli misline almak idi. Hastalanırsa, bir tartışmada yenildiği için hastalanırdı. Ağlarsa, okuduğu şeylerde zor bir mesele ile karşılaşınca onu çözemediğinden dolayı ağlardı.

Fakat bu değişmeler dünyası, kendi gibi bir şeye sınımsız sarılanları sevenlerden olmadığından, çocuk, yirmi yaşına girer girmez varlık sebebi olan babası öbür dünyaya göçünce Ali Bey'in hâlinde de birbiri ardından türlü değişiklikler, türlü belalar görülmeye başladı.

(Kısaltılmış ve yalınlaştırılmıştır.)

Namık Kemal

İntibah

SÖZCÜKLER

feyiz	: Bereket, bolluk.
iptilâ	: Düşkünlük, tutku, tiryakilik.
itinâ	: Özen.
mürebbi	: Eğitici, yetiştirici, eğitmen.
müstesna . . .	: Ayrı tutulan, ayrı.
mahzun	: Hüzünlü.
saffet	: Temizlik, arılık.
temaşa	: Seyir etme, seyirlik.
ulvi	: Yüce.

AÇIKLAMALAR

Yukarıda okuduğunuz metin Namık Kemal'in *İntibah* adlı romanından alındı. *İntibah* edebiyatımızda ilk edebî romandır. Namık Kemal, bu eseri 1876 yılında Magosa'da (Kıbrıs) sürgünde bulunduğu sırada yazdı. Amacı "Türkçenin roman türünde eser yazmaya uygun olup olmadığını" denemektir. Eser yazıldığı anda adı "Son Pişmanlık" idi. Ancak Maarif Nezareti (Milli Eğitim Bakanlığı) tarafından bazı bölümleri çıkartılarak ve adı da "İntibah" yahut "Sergüzeşt-i Ali Bey" olarak değiştirildikten sonra yayımlanmasına izin verildi. Ayrıca esere yazarın adı da konmadı.

Eser romantizmin etkisinde kalınarak yazıldı. Ele alınan konu gerçek hayattan alınmış değildir. Tasvirler ve kişiler tamamen hayal ürünüdür.

Yukarıda okuduğunuz bölümde önce Çamlıca'nın betimlemesi yapılmakta, sonra da Ali Bey'in yetişme koşulları ve kişiliği tanıtılmaktadır.

Eserde, iyi bir eğitim alarak yetişen Ali Bey'in düşmüş bir kadınla kurduğu ilişkiden doğan kötü sonuçlar ele alınmıştır.

Yazar, betimlemelerde ağır ve süslü bir dil kullanmasına karşın konuşmaların bulunduğu bölümlerde daha yalın bir dil kullanmıştır.

METİN ÜZERİNDE ÇALIŞMALAR

1. *Tanzimat Döneminin sosyal, siyasal ve kültürel hayatı metne nasıl yansımıştır?*
2. *Ali Bey'in kişilik özellikleri nelerdir?*
3. *Metnin temasını bulunuz.*
4. *Olay kim tarafından anlatılmaktadır? Anlatıcının bakış açısını açıklayınız.*

5. Tasvirlerde gerçeğe aykırı bulduğunuz yönler var mı? Tasvirler bir gözleme mi, yoksa bir hayale mi dayanmaktadır?
6. Metinde nasıl bir dil kullanılmıştır?
7. Okuduğunuz roman Tanzimat Dönemini temsil etmekte midir? Nasıl?
8. Roman hakkındaki duygu ve düşüncelerinizi ifade ediniz.

EDEBİYAT BİLGİLERİ

Romantizm: 17. yüzyılda ortaya çıkan klasisizm akımının sanatçıyı sıkan belirli kuralları vardır. İşte, sanatçıyı sıkan bu kuralcılığa bir tepki olarak romantizm akımı doğmuştur. Romantizm akımı, 18. yüzyılın sonunda başlar ve 19. yüzyılın ortalarına kadar sürer.

Akıl ve sağduyuya dayanan klasisizme karşılık, romantizmde hayaller, duygular ve coşkular önem kazanmıştır.

Romantizmde kişiler çevreleri içinde ele alınmış, gerçekler tüm yönleriyle verilmiştir.

Romantizm akımının öncüsü ünlü Fransız yazar Victor Hugo'dur.

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

“İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi” ne zaman kabul edilmiştir? Bu bildirgeye göre insanların temel hakları nelerdir?

Bildirgenin 4. maddesi hangi hükümleri içerir? Araştırınız.

SERGÜZEŞT

(Dilber, Kafkaslar’dan İstanbul’a getirilen ve cariye olarak satılan dokuz yaşında bir çocuktur. Dilber’i, Eski Harput mal müdürlerinden Mustafa Efendi adında biri, kırk liraya satın alır. Dilber, evin hanımı ve Arap cariye Taravet’in baskısına, yaşının üstünde yaptırılan işlere dayanamaz ve evden kaçır. Ancak eski sahibine geri verilir.

Mustafa Efendi’nin Erzurum’a bağlı ilçelerden birine kaymakam olarak tayini çıkar. Yol parasına ihtiyacı olduğundan evdeki gereksiz eşyalarla birlikte Dilber’i altmış beş liraya satar. Dilber’i satın alan esirci diğer esirlerle birlikte döverek eğitir. Bir taraftan da ud çalmayı, şarkı söylemeyi öğretir.

Dilber günün birinde yüz elli liraya Asaf Paşa adlı birinin konağına satılır. Asaf Paşa, Tanzimat yanlısı bir paşadır; bu nedenle konağını Avrupa evleri biçiminde döşetmiştir. Dilber, bu konakta rahat bir hayata kavuşur. Fransızca öğrenir, romanlar okur. Bu bir kaç yılda büyür, gelişir, güzelleşir.

Asaf Paşa’nın Fransa’da öğrenim görmüş Celal Bey adında bir oğlu vardır. Celal iyi yürekli, neşeli biridir. Bir gün Dilber’e dilenci elbiseleri giydirerek resmini yapar. Dilber’in eski elbiseler içerisinde güzelliğini fark eder. Bir gece gizlice Dilber’in odasına girer, Dilber’in saçlarının arasında kendi resmini bulur ve Dilber’in de kendisini sevdiğini anlar. Mehtaplı bir gecede Celal Bey, Dilber’e aşkını ilan eder. Ancak Celal Bey’in annesi Zehra Hanım oğlunun bir cariyeyle evlenmesini kesinlikle

kabul etmez. Konakta Dilber'den "bu mahluk" olarak söz eder ve oğlunu kurtarmak için Dilber'i, Mısırlı bir tüccara gizlice satar. Evde Dilber'i bulamayan Celal Bey hastalanır, yataklara düşer.

Dilber, Mısır'da efendisinin odalık olma isteğini reddettiği için karanlık bir odaya kapatılır. Bu evde Cevher adında harem ağalarından biri Dilber'i sever. Onun yardımıyla kaçır, kurtulur. Bu kaçış sırasında Cevher düşer, ölür. Çaresiz kalan Dilber İstanbul'a dönüş bileti olduğu hâlde kendinde eski hayata katlanacak gücü bulamaz. Kölelikten kurtulmak için kendini Nil Nehri'nin sularına bırakır.)

Aşağıdaki bölümde, Dilber'in Mustafa Efendi'nin evinden kaçışı anlatılmaktadır.

Derin bir uykudan uyandığı zaman, kendisini bilmediği bir evin, bilmediği bir yatağın içinde buldu. Karşısında, zamanın geçerken bıraktığı izlerle buruşmuş bir ihtiyar çehre, bir ihtiyar kadın, kendi nuru bitmeye fakat ruhun hafif ışığı aksetmeye başlamış tatlılık ve şefkatle dolu gözlerini çocuğa dikmiş, titreyen elleriyle ilaç veriyordu. Hiç şüphe yok ki o merhametli bakış, bu küçüğe, ilaçtan çok dertli kalbine bir deva idi. Siyah olduğu günlerde sevgi, beyazlandığı vakit rikkat uyandıran saçları, yatağın içinde Dilber'in üzerine döküldüğü zaman, pek yakışmıştı. O ıstıraplı ve uyuyan ruhun yorganının da böyle nuranî olması lazım gelirdi.

Yattığı odada bir minderle, onun köşesinde yine bir küçük minder vardı. Odanın ötesinde berisinde birer küçük şilteden ve bundan elli altmış sene evvel yapılmış küçük bir dolabın içinde Çanakkale testisiyle bardağından başka bir şey yoktu. Çocuk, yatağın içinde kalkıp da arkasını yastığa dayadığı ve yanına koydukları bebeği kucağına aldığı zaman, ihtiyar kadın konuşmaya başladı:

- Yavrucuğum, sen kimin kızıydın?
- Ben halayıkım..

İhtiyar kadın biraz düşündükten sonra, o yumuşak ve titrek elleriyle Dilber'in saçlarını okşayarak; "Kimin halayıkısın? " diye sordu.

- Hanımın...
- Hangi hanımın?..
- Atiye Hanım'ın annesinin!
- (İhtiyar kadın bir asırlık başını eline dayayarak, biraz daha düşündükten sonra) Sen dün gece öyle geç vakit niçin sokağa çıkmıştın, kızım?

Dilber cevap vermedi.

- Öyle gece yarılarında çıkan hayaletleri düşünmeden, yaramaz çocuklara gözükten umacıardan korkmadan, buralara nasıl geldin, yavrucuğum?

Dilber yine cevap vermedi.

- Dün gece yatakta anneciğini sayıklıyordun, annen kimdir? Şimdi nerede? Söyle evladım.

- Bilmem...

İhtiyar kadın gözlerinin yaşını sildi: “Dur sana torunumu göndereyim de beraber oynayın.” diyerek kapıdan çıktı. Bir iki dakika sonra, odanın kapısında bir çocuk görüldü. Yüz yüze baktıktan sonra yatağa doğru koşarak birbirlerinin boynuna sarıldılar. Dilber bu çocuğun okul arkadaşı Lâfife Hanım olduğunu, yatağının yanına yaklaşmıca kadar anlamamıştı.

- Dilber sana ne oldu?

- Hiç, ben kaçtım.

- Niçin kaçtın?

- Beni çok dövüyorlar. Çok hizmet ettiriyorlar. Sonra her dakika “Pis halayık” diyorlar. Oyun oynasam yasak. Üşüdüğüm zaman mangalın kenarına otursam, Teravet maşa ile elimi yakıyor. Bak koluma.

Hakikaten yorganın içinden çıkardığı esmerleşmiş katılaşmış kolunun üzerinde bir yanık izi vardı. Sonra yine sözüne devam ederek:

- Bu yatağı aşağı indirin de ben sizin köleniz olayım. Sana su taşıyım. Bebeklerini giydiririm. Odanı süpürürüm. Beni bırakma.

- Ben seni burada dolaba saklarım, seni kimse bulup götürmez.

Bir çocuğun bir çocuktan medet umması, diğerinin insanlık sevgisine açık olan sevgiyle beslenmiş küçücük dost kalbinden doğan bir hisle, yegâne kurtuluş çaresi olarak, “Ben seni dolaba saklarım.” yolundaki himaye edici masum vaadini işitmek ne kadar tesirlidir. Bu gizli konuşma ile verdikleri kurtuluş kararı üzerine, ikisinin de meleklerin ağzı ile öpülmeye layık olan masum, temiz yüzlerinde sevinç nuru görünmeye başladı.

Zavallı çocuklar! Sizin o minimini elleriniz, eski Asya vahşetinin kullandığı ve birkaç asırdan beri insanlığın tahakküm yükü altında inlediği kölelik zincirlerini kırmak için değil, belki kendiniz gibi küçük kuşları, güzel çiçekleri okşamak içindir.

Lâfife koşarak büyükannesine, bu kızın kimin halayıkı olduğunu ve nasıl elem ve ıstıraplar içinde bulunduğunu yanıp yakılarak, gücü yettiği derecede anlattı.

İhtiyar kadın, çoğu zaman bu yaştakilere mahsus ilahi tevekkülle ve vicdan rahatlığından doğan ulvi bir sükûnet ile Dilber’in yanına geldi: “Sen korkma, benim güzel evladım...” diyordu. Sonra eren bir ömür, yeni başlayan bir hayata bu sükûnet ve şefkatle teselli vererek, başına bir örtü, dayanmak için eline bir değnek alarak, sokağa çıktı. Yıkılmış harap olmuş emellerin, sönmüş ümitlerin durağı olan ve doksan seneyi aşkın bir zamandan beri çarpan bu kalbin en derin bir köşesinde bir kurtarma arzusu uyanmıştı.

Sami Paşazâde Sezâî

Sergüzeşt

Hazırlayan: Zeynep KERMEN

SÖZCÜKLER

halayık	: Cariye.
nuranî	: Işıklı.
rikkât	: İncelik, şefkat.
sergüzeşt	: Baştan geçenler. Baştan geçen olaylar.
sükûnet	: Sessizlik.
tevekkül	: Her şeyi Tanrı'ya bırakma.
ulvî	: Yüce, yüce duygu.
umacı	: Korkunç bir varlığı canlandırmak amacıyla kullanılır.
ziya	: Işık.

AÇIKLAMALAR

Sergüzeşt, edebiyatımızda tutsaklık ve insan ticareti üzerine yazılmış eserlerin en ünlüsüdür. Eserde tutsaklık teması yanında, evlenme işlerinde geleneklere ve göreneklere bağlı kalmanın yanlış yanları üzerinde de durulmaktadır.

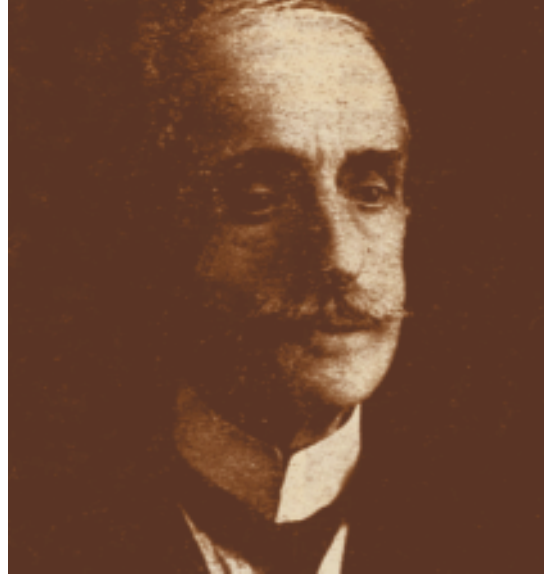
Sergüzeşte, edebiyatımızda romantizmden realizme geçişin izleri görülür. Özellikle betimlemelerde ve ruh çözümlemelerinde abartılara yer verilmemiş ve doğal davranılmıştır. Eserde yer yer Namık Kemal'in etkisiyle şairane bir üslup kullanılmıştır.

Eserin konusu gerçek hayattan alınmıştır. Yazar yaşadığı konakta Dilber'e benzeyen pek çok kişiyi yakından tanımıştır. Betimleme bölümlerinde ağır, konuşmalarda ise doğal ve içten bir anlatım kullanılmıştır.

METİN ÜZERİNDE ÇALIŞMALAR

1. *Tanzimat Döneminin sosyal, siyasal ve kültürel hayatı metne nasıl yansımıştır?*
2. *Kişilerin olay içerisindeki işlevini ve özelliklerini söyleyiniz.*
3. *Olay nerede geçmektedir? Bu yerin özelliğini ve işlevini açıklayınız.*
4. *Metnin temasını bulunuz.*
5. *Olay kim tarafından anlatılmaktadır? Anlatıcının bakış açısını açıklayınız.*
6. *Metinde geçen tasvir ve tahlillere örnek veriniz. İşlevini açıklayınız.*
7. *Metinde nasıl bir dil kullanılmıştır?*
8. *Okuduğunuz roman Tanzimat Dönemini temsil etmekte midir, Nasıl?*
9. *Metni yorumlayınız.*
10. *Roman hakkındaki duygu ve düşüncelerinizi ifade ediniz.*

SAMİ PAŞAZÂDE SEZÂÎ
(1860 – 1936)

Sami Paşazâde Sezâî, Tanzimat Edebiyatı hikâye ve roman yazarlarından. 1860 yılında İstanbul'da doğdu. Özel öğrenim gördü ve Evkâf Nezareti (Vakıflar) Mektubî kaleminde memur oldu. Sonra Londra elçilik katipliği yaptı. II. Abdülhamit'in baskılı yönetiminde Paris'e geçerek İttihat ve Terakki'nin yayın organı Şûra-yı Ümmet gazetesine yazılar yazdı.

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Madrid elçisi oldu. I. Dünya Savaşı yıllarında İsviçre'deydi. 1921'de İstanbul'a döndü ve 1936 yılında öldü.

Sami Paşazâde Sezâî, edebiyatımızda hikâye ve roman türünde eserler verdi. Eserlerinde romantizmden realizme geçiş açıkça görülür. Yazar, olayların anlatıldığı bölümlerde kendi kişiliğini gizlemedi, olayın gelişimine müdahale etti.

Betimlemelerde Namık Kemal'in etkisiyle şairane bir üslup kullandı. Eserlerinde gerçek yaşamda karşılaşılabileceğimiz olayları ele aldı. Ayrıntılardan, gereksiz tasvirlerden kaçındı. Betimlemeleri süs için değil, olayın geliştiği ortamı tanıtmak için yaptı.

Eserleri şunlardır: (hikâye) *Küçük Şeyler*; (roman) *Sergüzeşt*.

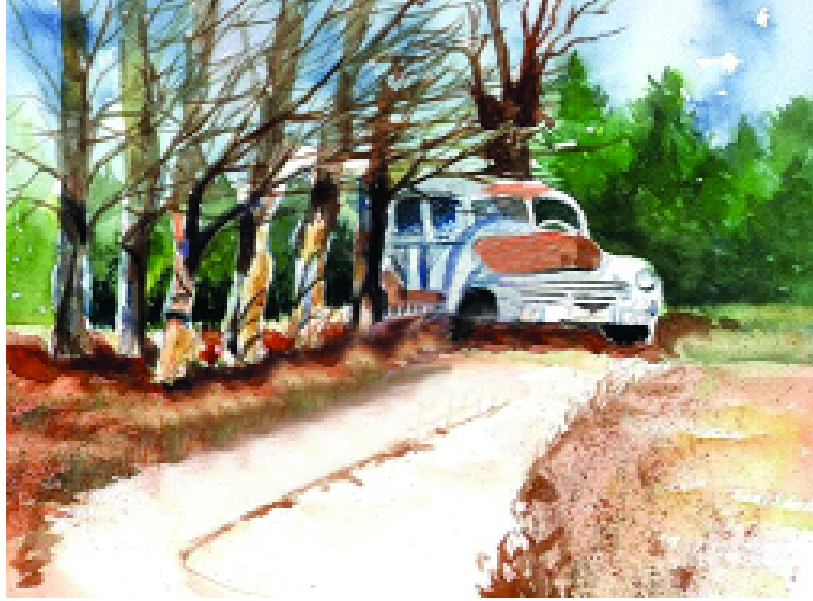

Sami Paşazâde Sezâî hangi türlerde eserler vermiştir?

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

Batılı tarzda giyinerek ya da günlük konuşma diline Fransızca, İngilizce sözcükler katarak Batılı olmak mümkün mü? Batılı olmak için sizce neler gerekir? Araştırınız.

ARABA SEVDASI

(Bir vezir oğlu olan Bihruz Bey yirmi üç, yirmi dört yaşlarında bir gençtir. Evde özel öğretmenlerden biraz Fransızca öğrenmiştir. Babasından kalan yirmi sekiz bin liralık servetin bitip tükenmeyeceğini sanır. Annesiyle birlikte yazları Çamlıca'da, kışları Süleymaniye'de oturur. Bütün merakı araba sevdasıdır. London tipi arabasıyla eğlence ve mesire yerlerinde şık bir kıyafette dolaşmak; sokakta, berber, kunduracı ve terziyle Fransızca konuşmak en büyük zevkidir. Çalışmakta olduğu yere de arada bir uğrar.

Bir gün Çamlıca'da dolaşırken yepyeni bir araba içinde Periveş adında sarışın bir kızla tanışır, hemen âşık olur. Bir hafta sonra kızın arabasına bir aşk mektubu atar. Çok yüksek bir aileden sandığı kızla ilgili hülyalara dalar.

Bir gün Fenerbahçe'de denizi seyrederken, Keşfi Bey adında yalancılığıyla ünlü arkadaşından Periveş'in öldüğü haberini alır. Buna inanır ve çok üzülür. Oysa, sevgilisinin mezarını dahi bilmemektedir. Bu arada babadan kalan miras da bitip tükenmektedir.

Bir akşam Şehzadebaşı'nda dolaşırken Periveş'le karşılaşır ve onu sevgilisinin ablası zanner. Ondan Periveş'in mezarını sorar. Sonunda onun Periveş olduğunu fark eder. Alaylı kahkahalarından da yüksek bir aileye ait olmadığını anlar.)

Aşağıda okuyacağınız bölümde Bihruz Bey’le Periveş’in Şehzadebaşı’nda karşılaşmaları anlatılmaktadır.

...

- Hemşirenizin mezarını öğrenmek isterim.

- Benim hemşiremin mezarını?

- Evet! Pardon, kusurumu affedin. Ne yapayım, şahsınızı temin ederim ki...

- Siz hemşiremi nerede gördünüz?..

- Çamlıca bahçesinde gördüm. Lakin sizi temin ederim ki... Ah, hemşireniz bir anj (melek) idi.

- Konuştunuz, görüştünüz mü idi?

- Evet lakin me parol donör namus (onurum üzerine) dairesinde konuştuk. Ah! Kom setrist (Ne kadar acı çektim.)! Mil pardon (afedersiniz), efendim!

Ne söylediğimi, ne söyleyeceğimi bilemiyorum. Evet topu topu bir defa konuştuk.

- Bahçede konuştunuz öyle mi?

- Evet efendim bahçede ah!

- Havuz başında olacak...

- Evet! Evet ah! Siz nerden biliyorsunuz?

- Siz ona bir çiçek verdiniz galiba.

- Ah! Evet! Bir çiçek, ma povr flör (zavallı melek) !

- O da size teşekkürler etti, çiçeği aldı göğsüne ilişti... Öyle mi?

- Ah, öyle oldu.

- Azıcık geri kalın, şu adamlar geçsinler.

- Peki efendim.

- ....

- Ey sonra? Başka bir defa daha kendisine bir mektup da verdiniz mi idi?

- Ah! Pardon efendim, mektup başka bir şey değildi, maryajımız (evliliğimiz) için bir teklif idi.

- Hemşiremi beğendiniz, sevdiniz mi idi?

- Ah, bilemezsiniz, ne kadar sevmiş idim.

- İki ay... Tamam iki ay gezdim, aradım; bir yerlerde görmek mümkün olmadı. Birdenbire kayboluşuna bir mana veremiyordum. Korkuyorum, kimseye soramıyorum. Nihayet o malörü (felaketi) haber aldım. Ah, kom je suffer (Ne kadar acı çektim.)!

- Besbelli çok sevdiğiniz için öldürdünüz.

- Ah, ben mi öldürdüm? Onun için ben her dakika ölmeye hazır idim; o gideceğine keşke ben gideydim, hâlâ bana hayat haram oldu, gözüm dünyayı görmüyor. Povran (melek) !

- Şimdi görerseniz hemşiremi elbette tanırsınız değil mi?

- A! Ne demek efendim, ne demek?Hiç tanımaz mıyım?

- Hele yüzüme bir iyi bakın, sakın hemşirem sandığınızı ben olmayım?

- Ah, ne kadar benziyorsunuz!

- Beyefendi, beni anam bir tane doğurmuş; ne hemşirem var ne de biraderim.

- Ah, gerçek mi söylüyorsunuz?.. Emposibl (İmkânsız)...

Bahçede hemşiremlerle beraber gördüğünüz hanım da bu hanım değil mi idi?

Periveş Hanım'ın önü sıra giden Çengi Hanım bu aralık arkasına dönüp bakarak ve istihza âmiz tebessüm ederek: "Küçük bey ihtiyar olmadan benim gibi bunamış galiba!" dedi. Bihruz Bey de Çengi Hanım'ın Çamlıca mükâfatı gününden kulağında kalan sesini pek iyi tanıdı. Onun üzerine hanımların yanında mahcubiyetini tahfif edecek bir mazeret aradı ve tekrar söze başladı:

- Ah, pardon, mil pardon! Kabahat benim değil, Keşfi Bey söyledi, işte işte o beni aldattı.

- Zararı yok! Bari bundan sonra sevdiklerinizi çabuk çabuk mezara göndermeyin.

- Ah, pardon, fakat niçin landonunuzla gezmeyip de böyle yayan geziyorsunuz?

- Nasıl landon?

- Hani sizi bahçede ilk gördüğüm günkü güzel ekipajınız, süslü arabanızla gezmeli değil misiniz?

- Ha, o araba bizim değildi, biz onu kira ile tutmuştuk.

- Vah vah!

- Ey! Sizin sarı fayton ne oldu?

- Onu alacaklı zaptetti, şey Mösyö Kondraki'ye bıraktım.

- Yazık!..

Recaizâde Mahmut EKREM

Türk Edebiyat Tarihî

Seyit Kemal KARACAALIOĞLU

SÖZCÜKLER

hemşire	.....	: Kız kardeş.
istihzaamiz	.....	: Alaylı.
mazeret	.....	: Özür.
mükâfat	.....	: Ödül.
müyesser	.....	: Kolayını bulup yapan, kolaylıkla ortaya çıkarana.
tahfif	.....	: Hafifletme.
tasavvur etmek	...	: Düşünmek.
tebessüm	.....	: Gülümseme.
zat-ı saniye	.....	: Saygın kişilik.

AÇIKLAMALAR

Araba Sevdası romanında yazar, Bihruz Bey tipi ile mirasyedilik anlayışını ve Batılılaşmayı giyim, kuşam ve gerekli gereksiz yerlerde Fransızca sözcükler kullanma olarak algılayan anlayışı eleştirmektedir. Bu tür Batılılaşmanın insanı gülünç durumlara düşüreceği vurgulanmaktadır.

Edebiyatımızda Batılılaşma konusu ; Ahmet Mithat Efendi'nin *Felâatun Bey ile Rakım Efendi*, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Şık* ve *Şıpsevdi* romanlarında ele alınmıştır.

Araba Sevdası romanının konusu gerçek hayattan alınmıştır. Eserin yazıldığı dönemlerde Bihruz Bey tipine sıkça rastlanmaktadır. Eserde kişilerin ruhsal durumunu etkileyen çevrenin tanıtılmasına önem verilmiştir. Ele alınan kişiler, her zaman çevremizde görebileceğimiz kişilerdir. Bu eserde realizmin etkisi görülmektedir.

METİN ÜZERİNDE ÇALIŞMALAR

1. *Tanzimat Döneminin sosyal, siyasal ve kültürel hayatı metne nasıl yansımıştır?*
2. *Bihruz Bey ve Periveş'in olay içerisindeki işlevini ve özelliklerini söyleyiniz.*
3. *Bihruz Bey'le Periveş Hanım'ın konuşmalarını doğal buluyor musunuz?*
4. *Olay nerede geçmektedir? Bu yerin özelliğini ve işlevini açıklayınız.*
5. *Metnin temasını bulunuz.*
6. *Olay kim tarafından anlatılmaktadır? Anlatıcının bakış açısını açıklayınız.*
7. *Metinde geçen tasvir ve tahlillere örnek veriniz. İşlevini açıklayınız.*
8. *Metinde nasıl bir dil kullanılmıştır?*

9. Okuduğunuz roman yazıldığı dönemi temsil etmekte midir? Nasıl?
10. Metni yorumlayınız.
11. Roman hakkındaki duygu ve düşüncelerinizi ifade ediniz.

RECAİZÂDE MAHMUT EKREM
(1847-1914)

Recaizâde Mahmut Ekrem, Tanzimat Edebiyatı şair ve yazarlarından. 1847 yılında İstanbul'da doğdu. Harbiyedeki öğrenimini sağlığı elvermediği için yarıda bıraktı. Dış İşlerinde (Hariciye Nezareti) memur olarak göreve başladı. Namık Kemal ile tanıştıktan sonra *Tasvir-i Efkâr* gazetesinde yazılar yazdı. Namık Kemal'in yurt dışına çıkmasıyla *Tasvir-i Efkâr* gazetesini çıkarttı. Şûra-yı Devlet (Danıştay) üyesi oldu. Bu görevde 1908 yılına kadar kaldı.

Bir taraftan da Galatasaray Lisesi edebiyat öğretmenliği yaptı (1880-1887). Yenilik taraftarı gençleri *Servet-i Fünûn* dergisi etrafında topladı (1896). 1908'den sonra Âyan (Senato) üyeliğine seçildi ve ölünceye dek bu görevi sürdürdü. Bir ara (birkaç ay kadar) Evkâf (Vakıflar) ve Maarif (Milli Eğitim) Nâzırlığı da yapan Recaizâde Ekrem 1914 yılında öldü.

Recaizâde Mahmut Ekrem, edebiyatımızda şiir, roman, tiyatro vb. alanlarında eserler verdi. Şiirde önce Divan edebiyatı, sonra da Batı edebiyatı yolunda eserler yazdı. Toplum konularına hiç değinmedi. Doğa güzellikleri, aşk konuları ile günlük hayatta karşılaştığı her tür olayları ele aldı. Aruz ölçüsünü kullandı, heceyle birkaç şiir denemesinde bulundu.

Recaizâde Mahmut Ekrem'in edebiyatımıza en önemli katkılarından biri de Batı yanlısı gençleri *Servet-i Fünûn* dergisi etrafında toplaması oldu. İlk kez edebiyat kurallarını öğreten *Talim-i Edebiyat* adlı eserini hazırladı. Yaşadığı dönemde "üstat" olarak tanındı.

Tiyatrolarında klasizmin, romanlarında realizmin etkisi görülür.

Eserlerinden bazıları şunlardır: (şiir) *Zemzeme I, II, III, Nijat Ekrem*; (roman) *Araba Sevdası* ; (eleştiri) *Takdir-i Elhan, Zemzeme Mukaddimesi*; (edebiyat bilgileri) *Talim-i Edebiyat*; (tiyatro) *Afife Anjelik*.

Türk edebiyatında "Talim-i Edebiyat" adlı eserin önemi nedir?

B. GÖSTERMEYE BAĞLI EDEBÎ METİNLER

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Türk edebiyatında Tanzimat Dönemi Edebiyatından önce modern anlamda tiyatro türünde örnek eserler var mıydı? Araştırınız.
2. Tercüme yoluyla Türk tiyatrosunun ve tiyatro tekniğinin nasıl geliştiği konusunda bilgi edininiz.

ŞAİR EVLENMESİ'NDEN

(Müştak Bey, davranış ve giyimiyle mahalle halkı tarafından sevilmemektedir. Şair tabiatlı, fakir Müştak Bey, mahallesindeki Kumru Hanım'la evlenmek ister. Ziba Dudu aracı olur ve düğün yapılır. Mahalleli Müştak Bey'e bir oyun oynar ve Kumru Hanım yerine onun yaşlı ve çirkin ablası Sakine Hanım'ı Müştak Bey'e nikâhlar.)

BİRİNCİ FIKRA

(Müştak Bey - Hikmet Bey)

Müştak Bey - Hele bu akşam güvey giriyorum ya... Bereket versin ki bugün nikâhım kıyıldı, yoksa aşk ile telâşımından az kaldı nikâhsız güvey girecektim.

Hikmet Bey - Hiç öyle şey olur mu?

Müştak Bey - Neye olmaz, buna âşık evlenmesi derler.

Hikmet Efendi - Acayip.

Müştak Bey - Öyle ya... Aşksız ve muhabbetsiz evlenen geçinebilirse aşk olsun. Ya ben Kumru Hanım'ı neye alıyorum? Ancak sevgilim olduğu için... Ne dersin, şunu delice sevdiğime akıllılık etmemiş miyim?

Hikmet Bey - İhtimaldir.

Müştak Bey - O tazelikle hüsnü gibi huyu da güzel... Bence her hâlimden memnunumdur.

Ah, ama zavallı Kumrucuğumun karga suratlı büyük hemşiresi olmasa...

Hikmet Bey - Gerçek onun ismi ne idi?

Müştak Bey - Sakine Hanım değil mi ya? Miskinin adını bile sevmiyorum.

Hikmet Bey - Niçin?

Müştak Bey - Bize engel olduğu şöyle dursun, çehre züğürdü olarak kırk beş yaşına kadar evlerde kaldığından akıl cihetiyle de iflâsa çıkmış. Hâsılı bir büyük kamburundan başka göze görünür bir şeyi yok. Ah, böyle bir baldızım olduğuna âlemden hicab ediyorum.

Hikmet Bey - Ne çare, gülü seven dikenine katlanır.

Müştak Bey - Gel şunu sana vereyim be... Ama, nikâhla ha. Geçinemeyecek ne varmış? Ya o akıllanır ya sen çıldırırın.

Hikmet Bey - Sakın Kumru Hanım'ın yerine onu sana verip de bir hile etmesinler, âlem bu ya!.. Zira büyük dururken küçüğü kocaya vermek âdet değildir.

Müştak Bey - Yok, bak, ben öyle latife istemem. Latife latif gerek.

Bikmet Bey - Öyleyse sen bana onu neye latifeyle peşkeş çekiyorsun, ya?

Müştak Bey - Ben sana onu latifeyle mi vermek istiyorum? Gerçekten a canım!

Hikmet Bey - Özrün kabahatinden büyük.

Müştak Bey - Hiç özür dilemiyorum.

Hikmet Bey - Ya!

Müştak Bey - Aman, sus. İşte kılavuzum Ziba Dudu geliyor. Galiba benim Kumrucuğumu getiriyorlar. Haydi, sen selâmlıkta otur. Birazdan gene görüşürüz.

...

DÖRDÜNCÜ FIKRA

(Müştak Bey - Ziba Dudu - Habbe Kadın - Sakine Hanım)

Ziba Dudu - Evlâdım, gelin hanımı getirdik. Gel, koltuğuna girde köşeye otur.

Müştak Bey - (Neşatından türlü türlü tuhafıklar ederek Sakine Hanım'ı Habbe Kadın koltuklamış olduğu hâlde karşılar.) Vaay...

Ziba Dudu - (Habbe Kadın'a) A dostlar, damat bey gelin hanımı görür görmez sevincinden bayıldı.

Müştak Bey - Hayır, sevincimden bayılmıyorum, kederimden yüreğime iniyor, ah!

Habbe Kadın - (Ziba Dudu'ya) A! Zavallı gelin hanımı bir titreme aldı. Amanın, al basmasın. (Sakine Hanım'ı sandalyeye oturtur.)

Müştak Bey - Nedir bu?

Ziba Dudu - İşte ömrün oldukça sana can yoldaşı olacak sevgili yarın Sakine Hanım.

Müştak Bey - O bana can yoldaşı olacağına benim canım çıksa daha canıma minettir.

Ziba Dudu - (Habbe Kadın'a) Adamlar, damat bey sayıklamaya başladı. Galiba safasından aklını şaşırılmış.

Habbe Kadın - (Ziba Dudu'ya) Biçare, hasretine kavuştuğu için sevinç delisi oldu.

Müştak Bey - (Hüzün ile) Ah! Ah! Ah!

Ziba Dudu - Ağlamayın... Sen ağlayacağına düşmanların ağlasın.

Müştak Bey - Ah, düşmanlarım bu hâlimi bilseler nasıl gülerler.

Ziba Dudu - Haydi kuzum, gelin hanımı duvağını aç da yüzünü gör. Biraz gönlün açılsın.

Müştak Bey - Neye lazım! Yüzünü göreyim de bir kat daha yüreğim mi kalksın üzüntüm mü artsın?

Ziba Dudu - Aç evlâdım, aç. Sevgilin olduğuna şüphen kalmasın. (Habbe Kadın ile beraber Sakine Hanım'ın duvağını, Müştak Bey'e açtırması için cebreder.)

Müştak Bey - İstemem! (Elini çekerken Sakine Hanım'ın duvağı ile iğreti saç kazaen eline ilişir kalır ve Sakine Hanım'ın yüzü ve ak saçları açılır.) Bu ne?

Ziba Dudu - Vaay! Zavallı kızcağızın sırma gibi nazik saçlarını yolup çıkardı.

Müştak Bey - Ey vakıa ak saçları beyaz sırma gibi baksana, nasıl parıl parıl parlıyor.

Ziba Dudu - Ay, o lâkırdı ona değil, yenge kadınlara banadır. Ben sana harf atmayı öğretirim. (Habbe Kadın'a) Haydi, yenge kadın, gelin hanımı çabuk dışarı çıkar da nikâhını kıyan efendiyi çağirt. Yanımızdaki kahvededir. Orada bulunan mahalleliyi alsın da gelsin. Şuna bir meram anlatsınlar.

...

YEDİNCİ FIKRA

(Müştak Bey - Ziba Dudu - Habbe Kadın - Ebüllaklaka Batak Ese - Atak Köse - Hikmet Efendi)

Atak Köse - (Arkasında küfe ve bir elinde kürek ve bir elinde süpürge ile) istemeyiz.

Hikmet Efendi - (Dahi Atak Köse'nin arkasından yetişerek) ne istemiyorsunuz.

Atak Ese - Ben ne bileyim! Mahalleli istemeyiz diyor, ben de öyle diyorum. Elbette onların böyle demelerinde hakkı vardır.

Hikmet Bey - Ay, mahallelinin neden hakkı var?

Atak Köse - Hakkı olduğunu pek yavuz bilürün. Ama bak, doğrusu, neden hakkı olduğunu bilmen.

Hikmet Edendi - Öyle ise bilmediğin şeye neye karışyorsun?

Atak Köse - Vay, neye garışman? Ben de bu mahallenin galbur üstüne gelenlerinden

değil miyim?

Hikmet Bey - Sen kim oluyorsun?

Atak Köse - Daha hâlâ sen benim kim olduğumu bilmiyo musun?

Hikmet Bey - Hayır.

Atak Köse - Öyleyse, sen de bilmediğini neye soruyorsun? Hay cahil, hay! Şimdi tutub da sana anlatacak mıyım ki, ben deheyy öteki mahallede kiracıyın ve bu mahallede süprüntücü başıyın diye.

Hikmet Bey - Hay şaşkın, hay!

Atak Köse - Senin de aklın olsaydı benim gibi şaşkın olurdun. Maslahatta ne vamiş. Haydi oradan süpürüver bakayın.

Ebullaklaka - (Müştak Bey'i göstererek) Vay, sen şunun gibi bir kabahatliye sahabet ediyorsun ha?.. Rıza-yı kabahat aynı kabahattir. Sen de onun gibi cezaya müstahaksın.

Hikmet Bey - Aman efendim, ben kendi kabahatimi anladım, ama onun kabahati n' oluyor anlamadım.

Ebullaklaka - Daha ne olsun? Kendine nikâh ettiğim kızı istemiyor da onun küçüğünü istiyor. Bu ne demektir?

Hikmet Bey - Efendim, gazaplanmayınız. (Gizlice bir para kesesi göstererek) Küçük kızı senden isteriz.

Batak Ese - Efendi nedir o? Rüşvet mi alıyorsunuz?

Ebullaklaka - (Batak Ese'ye) Ben öyle şey mi kabul ederim? İstemem. (Gizlice Hikmet Bey'e) Yan cebime ko. (Hikmet Bey keseyi onun yan cebine koyar.)

Atak Köse - Gizlice yan cebime ko mu diyorsunuz?

Ebullaklaka - Hayır. Yan canibimde durma git, diyorum. Ta ki benden şüphelenmeyesiniz.

Batak Ese - Galiba parayı almışa benziyorsunuz.

Ebullaklaka - Hâşâ sümme hâşâ: Eğer ben paraya elimi sürdümse, ellerim kırılınsın.

Hikmet Efendi - Aman efendim. Hakikat her neyse lâykıyla meydana çıkarın da ona göre şanınıza düşeni işleyin.

Ebullaklaka - Böyle kibarane, yoluyla meramınızı ifade buyuruşunuzdan gönlümdeki hiddet gitti de yerine merhamet geldi. (Mahalleliye) Yahu, mahalleli! Ben bu işte bir başka türlü hakkaniyet görmeye başladım. Zira sonradan hatırıma bir şey geldi.

Mahalleli - Nedir o?

Ebullaklaka - Hani büyük kız demekten muradım, yaşta büyük değildir, boyda büyük manasınadır. Zira büyük kız, kırk yaşını geçmiş olduğu hâlde damat beyin dengi olamaz. İşte benim bildiğim bu kadardır. Her bir zamanda ve ahran mekânda böyle,

doğrucasına şehadet ederim.

Batak Ese - Siz buncaleyin dil ile ikrar ettikten geri biz de kabl ile tastik ederiz.

Mahalleli - Hay hay!

Ebüllaklaka - (Habbe Kadın'a) Yenge kadın, boyda büyük, yani yaşta küçük olan asıl gelin hanımı var getir. Kendi elimle damat beye teslim edeyim, bir daha yanlışlık olmasın. (Hikmet Efendi'ye) Daha başka bir yanlış olmuş şeyler varsa söyleyin, onları dahi hasbice düzelteyim. Zira bu makule hayırlı hizmette bulunmayı kendime bir büyük iftihar bilirim.

Batak Ese - (Müştak Bey'e) Beyefendi, deminden size dediğim ilâfların hepiciği şaka içindi. Sizi gasvetiniz vaktinde güldürüp eğlendirmek istedum.

Atak Köse - (Hikmet, Efendi'ye) Efendim. Tövbe olsun, bir daha mahallelinin süprüntüsünden başka bir işe garuşursam adam değilim.

Şinasi

Şinasi

Osman Nuri EKİZ

METİN ÜZERİNDE ÇALIŞMALAR

1. *Tanzimat Döneminin sosyal, siyasi ve kültürel hayatı metne nasıl yansımıştır?*
2. *Metinde olay örgüsü nasıl düzenlenmiştir?*
3. *Kişilerin olay içerisindeki işlevini ve özelliklerini söyleyiniz.*
4. *Metnin temasını bulunuz.*
5. *Metinde kullanılan dilin özelliklerini açıklayınız.*
6. *Okuduğunuz metin Tanzimat Dönemini temsil etmekte midir, Nasıl?*
7. *Metni yorumlayınız.*
8. *Metin hakkındaki duygu ve düşüncelerinizi ifade ediniz.*

AÇIKLAMALAR

Şinasi'nin ilklerinden birisi de Batı edebiyatından Türk edebiyatına kazandırdığı tiyatro türüdür. Yazar, *Şair Evlenmesi* ile edebiyatımıza Batı tiyatrosunun ilk örneğini kazandırmıştır. Modern anlamda ilk Türk tiyatrosu Şinasi'nin *Şair Evlenmesi* adlı bir perdelik komedisidir. Batı tekniğiyle Türk toplumuna ait yöresel bir konu ele alınmıştır. Eserde, görücü usulü ile evlenmenin sakıncası vurgulanmaktadır.

ŞİNASI (1826-1871)

Türk edebiyatında yeniliklerin öncüsüdür. 1860'ta *Tercüman-ı Ahval*'i (ilk özel gazete), 1862'de *Tasvir-i Efkar*'ı çıkardı. İlk makaleyi (Tercüman-ı Ahval Mukaddimesi), ilk piyesi (*Şair Evlenmesi*) o yazdı. Noktalama işaretlerini de ilk defa o kullandı. La Fontaine'den fabller tercüme etti. Lamartin'den manzum çevirileri vardır. İlk şiir çevirilerini de o yaptı. Tanzimat Fermanı'nı ilan eden Mustafa Reşit Paşa için yazdığı iki kasidesi ünlüdür. Bu kasidelerdeki övgüleri Divan şiirindekinden farklıdır. Kasidelerde övülen kişi bizzat Mustafa Reşit Paşa'nın kendisi ve kişisel özellikleridir. O, başarılı bir şair ve yazar olmamasına rağmen Batı edebiyatından alınan yeni türlerle edebiyatımızın batılılaşmasında en çok onun emeği vardır.

Eserleri: (tiyatro) *Şair Evlenmesi*; (şiir) *Müntehabat-ı Eşar*, *Divan-ı Şinasi*; (çeviri şiirler) *Tercüme-i Manzume*; (ilk atasözleri kitabı) *Durub-ı Emsal-i Osmaniye*.

Şinasi edebiyatımızda hangi ilkleri gerçekleştirmiştir?

Daha önceki dönemlerde incelediğiniz geleneksel tiyatro (Karagöz, meddah, ortaoyunu) metinlerini hatırlayınız. Modern tiyatro metni (*Şair Evlenmesi*) ile aralarında nasıl farklar ve benzerlikler söz konusudur.

4. TANZİMAT DÖNEMİ EDEBİYATI'NIN GENEL ÖZELLİKLERİ

Ünite boyunca Tanzimat edebiyatının öğretici metinlerinden, coşku ve heyecanı dile getiren metinlerinden (şiir) ve olay çevresinde oluşan edebî metinlerinden farklı örnekler incelediniz ve çeşitli bilgiler edindiniz. Bu örneklerden ve bilgilerden de yararlanarak Tanzimat Dönemi edebiyatının genel özellikleri hakkında tahminlerde bulununuz.

Tanzimat edebiyatının Genel Özellikleri

1. Divan edebiyatında bulunmayan hikâye, roman, tiyatro, makale, eleştiri, anı gibi yeni türler edebiyatımıza girmiştir. Şiir, tarih ve mektup gibi türler de Batılı anlayışa göre yenileştirilmiştir.
2. “Toplum için sanat” anlayışını benimseyenler zulme, haksızlığa ve cahilliğe karşı çıkmışlar; eserlerinde hak, adalet, kanun, hürriyet, esaret, vatan millet vb. kavramları kullanmışlardır. “Sanat için sanat” anlayışını benimseyenler bu kavramlardan uzaklaşıp tabiat, aşk, ölüm gibi kavramlarla kendi iç dünyalarına yönelmişlerdir.
3. Fransız edebiyatı örnek alındığından bu edebiyatta görülen klasisizm, romantizm ve realizm akımlarının etkisinde kalınmıştır.
4. Sanatçılar, dilin yalınlaşmasını, yazı dili ile konuşma dilinin bir olmasını savundukları hâlde, eski alışkanlıklarından kurtularak yalın dille yazamamışlardır. Bu anlayış, deneme amacıyla yazılan örneklerle sınırlı kalmıştır.
5. Batı edebiyatından şiir çevirileri yapılmıştır. Batıdan ilk şiir çevirilerini Şinasi *Tercüme-i Manzume* adıyla yayımlamıştır.
6. Şiirin teması genişletilmiş, günlük hayata ilgili her tür olay, duygu ve düşünce şiirin teması olarak ele alınmıştır.
7. İlk zamanlarda Divan edebiyatı nazım biçimleri kullanılmış, eski biçimler içerisinde yeni düşünceler işlenmiştir. Daha sonra yeni nazım biçimleri içerisinde yeni düşünceler de ele alınmıştır.
8. Beyitlerin tek başına güzelliği yerine, konu bütünlüğüne önem verilmiştir.
9. Genel olarak aruz ölçüsü kullanılmıştır.
10. Nesirde, birtakım düşünceleri halka yaymak amacı güdüldüğünden, uzun cümleler ile sanatlı anlatım biçimi bırakılmış, onun yerine düşüncelerin kavranması için kısa ve anlaşılır cümlelere yer verilmiştir.
11. Hikâye ve romanlarda temalar günlük hayattan, tarihten alınmıştır. Olayın gerçek ya da gerçeğe yakın olmasına dikkat edilmiştir.
12. Tiyatro türünde; vatan, ulus, aile, görenek ve gelenek ile ilgili temalar işlenmiştir. Komedielerde klasisizm dramalarda romantizmin etkisi görülür.

ÖZET

“Düzenlemeler” anlamına gelen “Tanzimat”, Osmanlı Devleti’nin bazı kurumlarıyla Batıya yönelişi anlamını taşır. Adli, siyasi, askerî, mali ve idari alanlarda devlet ve kişiler (yöneten ve yönetilenler) arasında düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerde köklü bir yapılanma söz konusu değildir. İhtiyaç duyulan alanlarda gerçekleştirilen kısmi değişikliklerdir.

Tanzimat Dönemi’nde Batı uygarlığının önemini kavramış bazı Türk aydınları; bilim, sanat, edebiyat ve yaşayış alanlarında Batıyı örnek almışlardır. Bu etkilenişin önemli yönlerinden biri de gazete türünde kendini göstermiştir. Âgah Efendi ile Şinasi’nin birlikte çıkardıkları *Tercüman-ı Ahval* adlı gazete ile Tanzimat Edebiyatı Dönemi başlamıştır.

Tanzimat Edebiyatı yapılan yenilikler ve sanat görüşleri yönünden iki dönemde incelenebilir. Ancak İslam Uygarlığı Çevresinde Gelişen Türk Edebiyatı (Divan Edebiyatı) ile Tanzimat Edebiyatı arasında geçiş sayılabilecek bir “Hazırlık Dönemi”ni de unutmamak gerekir. Bu dönemde Divan edebiyatı öğeleri ve Tanzimat’la gerçekleşen yenileşme hareketlerinden gelen öğeler birlikte kullanılmıştır.

Hazırlık Döneminde (1839-1860) daha çok Batıdan bazı şiir, hikâye ve roman çevirileri yapılırken bazı edebî türlerin ilk örnekleri verilmiştir. İlk şiir çevirileri J.J. Rousseau (Ruso), Victor Hugo (Viktor Hügo) ve Lamartine (Lamartin) gibi Fransız şairlerinden yapılır. İlk çeviri roman, Yusuf Kâmil Paşa’nın Fenelon’dan yaptığı *Telemak* adlı eserdir. *Takvim-i Vekayi* ve *Ceride-i Havadis* ise ilk gazetelerimizdir.

Tanzimat Döneminin en önemli özelliği eski-yeni karşılaşmasıdır. Divan edebiyatından gelen eski öğeler ile Batıdan gelen yeni öğeler birlikte kullanılmıştır.

Tanzimat Dönemi edebiyatının birinci dönem sanatçıları (Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal, Ahmet Mithat...) “sanatı toplum yararına” düşünerek toplumla ilgili kavramları ele almış, “konuşma dili”ne yönelmiş, Batı edebiyatından “tiyatro, roman, hikâye” gibi türleri edebiyatımıza kazandırmışlardır. Gazete ile de edebiyatımıza makale, eleştiri gibi öğretici metin türleri girmiştir.

Bu dönemde Şinasi şiirlerinde akıl, hak, adalet ve uygarlık; Namık Kemal vatan, hürriyet, halk, millet gibi temalara yer vermişlerdir. Artık temalar, Divan şiirine göre farklılaşmaktadır. Yeni kavramlarla yeni imajlar meydana getirilmiştir.

Şiirin yapısında yenilikler yapılarak kasidenin gereksiz bölümleri atılmıştır. Aruz ölçüsü bu dönemde henüz tek ölçü olma özelliğini korumaktadır.

Sanatçılar eserlerini “toplum için sanat” görüşüyle kaleme almışlardır. Edebiyatı toplumu eğitmek amacıyla bir araç olarak kullanmışlardır.

Bu dönemde düz yazının ilk örnekleri verilmiştir. Batıdan gelen gazete, roman, hikâye, tiyatro gibi yeni türlerle düz yazımız gelişmiştir. Yazarlar, edebî metni, halkı eğitmek için bir araç olarak görmüşlerdir. Tiyatro ile dilde sadeleşme sağlanmıştır. Seyretmenin okumadan daha etkili olduğu düşünülerek halka iletilmek istenen, tiyatro ile gerçekleştirilmiştir.

Şair Evlenmesi adlı eserle tiyatro türünde yeni bir dönem açılmıştır. Şinasi'yi roman, tiyatro, makale, eleştiri ve edebiyat tarihi türlerinde Namık Kemal izlemiştir. Ziya Paşa da yaptığı çeviriler ve “Şiir ve İnşa” adlı makalesiyle bu dönemdeki dikkati çeken adlar arasındadır.

Tarih alanında Ahmet Cevdet Paşa, tiyatro uyarlamalarıyla Ahmet Vefik Paşa, dil ve sözlük çalışmalarıyla da Şemsettin Sami başta gelen adlardır.

Şiirimizde Tanzimat'la başlayan yenileşme hareketi, Tanzimat edebiyatının ikinci döneminde de sürmüştür. Şiirin teması genişletilmiş, bireysel temalar ön plana çıkmış, yapısal değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Şiir dilinde birinci dönemde görülen sadeliğin yerini süslü, sanatlı bir söyleyiş almıştır.

Roman ve hikâyede ilk realist örnekler verilmeye başlanmıştır. Rezaizâde Mahmut Ekrem *Araba Sevdası*, Sami Paşazade Sezai *Sergüzeşt* ile Nabizade Nazım ise *Zehra* adlı romanıyla ilk realist örnekleri vermişlerdir.

Tiyatro, gazete ve dergi alanlarında birinci dönemdeki canlılık yerini durgunluğa bırakır.

Tanzimat edebiyatının ikinci dönem sanatçıları: Abdülhak Hamit Tahran, Rezaizade Mahmut Ekrem, Sami Paşazade Sezai, Nabizade Nazım, Şemsettin Sami'dir.

TANZİMAT EDEBİYATINDA İLKLER

- İlk resmî gazete . . . . . : *Takvim-i Vekayi*.
 İlk yarı resmî gazete . . . . : *Ceride-i Havadis* .
 İlk özel Türkçe gazete . . : Şinasi, Agah Efendi, *Tercüman-ı Ahval* .
 İlk mizahî gazete . . . . . : Teodor Kasap, *Diyojen* .
 İlk makale . . . . . : Şinasi, *Tercüman-ı Ahval* Mukaddimesi.
 İlk yazılan tiyatro . . . . . : Şinasi, *Şair Evlenmesi*.
 İlk oynanan tiyatro . . . . : Namık Kemal, *Vatan Yahut Siliste*.
 İlk çeviri roman . . . . . : Yusuf Kamil Paşa, *Terceme-i Telemak*(Fenelon'dan).
 İlk yerli roman . . . . . : Şemsettin Sami, *Taaşuk-ı Talat ve Fitnat*.
 İlk edebî roman . . . . . : Namık Kemal, *İntibah* .

TEST II

1. Aşağıdakilerden hangisi Tanzimat şiirinin özelliklerinden değildir?
  - A. Batı edebiyatından alınan yeni birtakım nazım biçimleri kullanıldı.
  - B. Yalın bir dil ve hece ölçüsüyle halkın anlayacağı biçimde eserler verildi.
  - C. Hak, adalet, zulüm, özgürlük ve ulus gibi kavramlar şiirde işlendi.
  - D. Genel olarak aruz ölçüsü kullanıldı.

2. Aşağıdaki sanatçılardan hangisi Tanzimat'ın birinci döneminde yer almaz?
  - A. Ziya Paşa
  - B. Namık Kemal
  - C. Abdülhak Hamid Tarhan
  - D. Şinasi

3. 1860 yılında yayımlanan ve bu tarih Tanzimat Dönemi Türk edebiyatının başlangıcı sayılan ilk özel gazete aşağıdakilerden hangisidir?
  - A. Tercüman-ı Ahval
  - B. Tasvir-i Efkar
  - C. Takvim-i Vekayi
  - D. Hürriyet

4. Aşağıdakilerden hangisi çeviri yoluyla edebiyatımıza giren ilk romandır?
  - A. Telemak
  - B. İntibah
  - C. Araba Sevdası
  - D. Robinson Crusoe

5. Aşağıdakilerden hangisi ilk yerli romanımız olan Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat'ın yazarıdır?

- A. Recaiâde Mahmut Ekrem
- B. Namık Kemal
- C. Şemsettin Sami
- D. Nabizade Nazım

6. Recaiâde Mahmut Ekrem'in eserlerindedir. Roman baş kişisi Bihruz, Batılılaşmayı yanlış anlayan; sadece giyim kuşama önem veren ve arada bir Türkçe cümlelere Fransızca sözcükler katan biridir. Babasından kalan mirası hesapsızca tüketir.

Yukarıda sözü edilen eserin adı nedir?

- A. İntibah
- B. Sergüzeşt
- C. Telemak
- D. Araba Sevdası

7. Aşağıdakilerden hangisi Namık Kemal'in eserlerinden değildir?

- A. İntibah
- B. Şair Evlenmesi
- C. Vatan Yahut Silistre
- D. Tahrib-i Harabat

8. Şinasi hakkında verilen aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A. Âgah Efendi ile ilk özel gazeteyi çıkarmıştır.
- B. Türk edebiyatında ilk kez noktalama işaretlerini kullanmıştır.
- C. Tercüman-ı Ahvâl Mukaddimesi'yle anı türünün ilk örneğini vermiştir.
- D. Atasözleri derlemiştir.

9. Birinci dönem Tanzimat şiirinin Divan şiirinden ayrılan yönü, aşağıdaki seçeneklerden hangisinde verilmiştir?
- A. Hece ölçüsü kullanılmıştır.
 B. Konular toplumsaldır.
 C. Beyit ve bentler kullanılmıştır.
 D. Edebî sanatlara yer verilmiştir.
10. Aşağıdakilerden hangisi Tanzimat edebiyatının birinci döneminin özellikleri arasında **yer almaz**?
- A. Sanatçılar, “toplum için sanat” görüşünü benimsemişlerdir.
 B. Batıdan ilk çeviriler bu dönemde yapılmıştır.
 C. Makale, fıkra, eleştiri gibi yazı türleri ortaya çıkmıştır.
 D. İlk resmî gazete yayımlanmıştır.
11. Aşağıdakilerden hangisi Tanzimat edebiyatının ikinci döneminin özellikleri arasında **yer almaz**?
- A. Roman türünde romantizm edebiyat akımından realizme geçilmiştir.
 B. Açık ve sade bir dil tercih edilmiştir.
 C. Batıdan alınan yeni nazım biçimleri kullanılmıştır.
 D. Sanatçılar, “sanat için sanat” görüşünü benimsemişlerdir.
12. Ziya Paşa, aşağıdaki türlerin hangisinde **eser vermemiştir**?
- A. tiyatro
 B. anı
 C. antoloji
 D. şiir

13. Aşağıdakilerden hangisi Tanzimat Dönemi sanatçılarından değildir?
- A. Ahmet Mithat
  - B. Recaiâde Mahmut Ekrem
  - C. Tefik Fikret
  - D. Sami Paşazade Sezai
14. Tanzimat Edebiyatı şiirlerinde bireysel duygulara ağırlık veren şairler aşağıdaki seçeneklerden hangisinde verilmiştir?
- A. Namık Kemal-Ahmet Mithat Efendi
  - B. Şinasi-Namık Kemal
  - C. Ziya Paşa-Recaiâde Mahmut Ekrem
  - D. Recaiâde Mahmut Ekrem-Abdülhak Hamit Tarhan
15. Tanzimat Edebiyatı Döneminde tiyatro eseri yazmayan sanatçı aşağıdakilerden hangisidir?
- A. Şinasi
  - B. Namık Kemal
  - C. Ziya Paşa
  - D. Abdülhak Hamit Tarhan

BULMACA

SOLDAN SAĞA

1. Şinasi'yle birlikte edebiyatımızda ilk Türkçe özel gazeteyi çıkaran kişi.
2. Tanzimat Döneminde Batıdan alınan bir nazım şekli.
3. İlk resmî gazete.
4. Tanzimat Döneminde “sanat için sanat” görüşünü benimseyen “Makber” şiirinin şairi.
5. Tanzimat edebiyatının birinci dönem sanatçılarının sanat anlayışları.

YUKARIDAN AŞAĞI

1. Mustafa Reşit Paşa'nın ilân ettiği ferman.
2. Ziya Paşa'nın bendlerden oluşan sosyal içerikli uzun şiiri.
3. Edebiyatımızda noktalama işaretlerini ilk kullanan kişi.
4. Tanzimat edebiyatında “sanat için sanat” görüşünü benimseyen; tiyatro, şiir, roman vb. türlerde eser veren sanatçısı.
5. “Vatan şairi” olarak tanınan Tanzimat sanatçısı.

